

A turizmusban működő vállalkozások helyzete a koronavírus-járványt követő időszakban

Budapest, 2020. július

Az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet olyan nonprofit kutatóműhely, amely elsősorban alkalmazott közgazdasági kutatásokat folytat. Célja, hogy elméletileg és empirikusan megalapozott ismereteket és elemzéseket nyújtson a magyar gazdaság és a magyar vállalkozások helyzetét és kilátásait befolyásoló gazdasági és társadalmi folyamatokról.

MKIK GVI   Institute for Economic and Enterprise Research
Hungarian Chamber of Commerce and Industry

MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet
Budapest

A kézirat lezárva: 2020. július 29.

Cím: MKIK GVI
1054 Budapest, Szabadság tér 7.
Tel: 235-05-84
E-mail: gvi@gvi.hu
Internet: <http://www.gvi.hu>

Tartalom

Tartalom	3
Összefoglaló	4
1. A megkérdezett vállalkozások alapjellemzői	7
2. A megkérdezett vállalkozások jelenlegi működése	10
3. A koronavírus válság hatása a turizmusban tevékenykedő vállalatokra	14
3.1. Teljes leállás a koronavírus-járvány hatására	14
3.2. A létszám alakulása a járvány alatt és létszámmal kapcsolatos várakozások	16
3.3. A munkaerőhiánnyal kapcsolatos várakozások alakulása a válság hatására	22
3.4. A vendégforgalom alakulása	24
3.5. A vendégforgalom alakulásával kapcsolatos várakozások	28
3.6. Az üzleti helyzet alakulása és az üzleti helyzettel kapcsolatos várakozások	32
4. A turizmusban működő cégek válságkezelési stratégiái	37
4.1. A cégen belüli válságkezelés	37
4.2. Az állami intézkedések igénybevétele és megítélése	43
4.3. Az állami intézkedésekkel kapcsolatos további igények	49

Összefoglaló

- ❖ Az MKIK GVI irányításával lezajlott kérdőíves adatfelvétel során 309 turizmusban tevékenykedő vállalkozás válaszolt a kérdésekre, 2020 nyarán.
- ❖ A válaszadó cégek 43 százaléka foglalkozik szálláshely-szolgáltatással, 47 százaléka vendéglátással, 24 százaléka pedig utazásközvetítéssel és -szervezéssel.
- ❖ A megkérdezett vállalkozások 7 százaléka jelenleg nem folytat semmilyen tevékenységet. A cégek 45 százaléka csökkentett kapacitással működött az adatfelvétel idején, míg 48 százalékuk válaszolta azt, hogy teljes kapacitással működnek.
- ❖ A szálláshely-szolgáltatók és vendéglátók többsége teljes kapacitással működik, az utazásszervezőknél azonban csak 13 százalék az ilyen cégek aránya, 17 százalékuk továbbra sem működik.
- ❖ A koronavírus-járvány hatására a turizmusban tevékenykedő cégek 65 százaléka teljes leállásról számolt be. A legtöbb megkérdezett vállalkozás a járvány hatására két hónapig (a vállalkozások 25 százaléka) vagy három hónapig (a vállalkozások 22 százaléka) teljesen leállt. A teljes leállás legmagasabb arányban a szálláshely-szolgáltatókat érintette.
- ❖ A cégek 52 százalékánál azonban csökkent a foglalkoztatottak száma a járvány hatására. Azon cégek körében (150 cég), ahol csökkent a létszám átlagosan a munkavállalói létszám 47%-át bocsátották el, tehát átlagosan a munkavállalók majdnem felét.
- ❖ A létszámukat a legtöbben a vendéglátás alágazatban illetve a 10-19 fős és 20-49 fős cégek körében csökkentették.
- ❖ A válság alatti időszakhoz viszonyítva a következő 3 hónap létszámváltozással kapcsolatos várakozásokat azt látjuk, hogy a cégek 42 százaléka szerint a következő 3 hónapban tovább fog csökkenni a létszámuk. 48 százalék szerint a létszám nem változik a válság alattihoz képest, és a vállalkozások 10 százaléka mondta azt, hogy arra számít, hogy nőni fog a foglalkoztatottak száma a cégnél. További csökkenésre a legnagyobb arányban a vendéglátással foglalkozó cégek számítanak.
- ❖ A tavalyi szezonhoz viszonyítva a cégek 45 százaléka szerint alacsonyabb lesz a létszámuk, mint a tavalyi szezonban. 41 százalék gondolja úgy, hogy várhatóan idén is

ugyanakkora létszámmal fognak működni, és a vállalkozások 14 százaléka létszám bővülésre számít.

- ❖ A koronavírus-járvány utáni időszakra vonatkozóan – vélhetően mind a munkaerőkereslet csökkenése, mind a járvány miatti munkaerőkínálat növekedése miatt – a válaszadók arra számítanak, hogy csökkenni fog a munkaerőhiány az ágazatban: a következő időszakra vonatkozóan már csak a cégek 24 százaléka számít arra, hogy betöltetlen álláshelyekkel fog rendelkezni.
- ❖ A turizmusban tevékenykedő vállalatok idei szezonra vonatkozó vendégforgalommal kapcsolatos várakozásai vegyes képet mutatnak. A teljes vendégforgalom tekintetében az idei szezonban a vállalkozások 9 százaléka egyáltalán nem számít vendégforgalomra, 25 százaléka a tavalyi forgalom maximum negyedére számít, 24 százaléka a tavalyi szezon negyedénél többre, de maximum a vendégforgalom felére számít idén nyáron. Csupán a vállalkozások 3 százaléka gondolja úgy, hogy a 2020-as szezon teljes vendégforgalma meg fog egyezni a tavalyi szezon vendégforgalmával.
- ❖ Különböztve a belföldi és a külföldi vendégforgalommal kapcsolatos várakozásokat látható, hogy a turizmusban dolgozó vállalkozások első sorban a hazai vendégekre számítanak az idei szezonban, azonban a cégek a belföldi vendégekkel kapcsolatban is a tavalyinál alacsonyabb vendégforgalomra számítanak.
- ❖ Míg tavalyra vonatkozóan a cégek kedvezőnek ítélték meg az üzleti helyzetüket, a válság idején jelentős visszaesés figyelhető meg, az üzleti helyzettel kapcsolatos várakozások pedig nem mutatnak jelentős javulást az év végére illetve a következő év elejére sem.
- ❖ A megkérdezett cégek 40 százaléka arra számít, hogy a járvány lecsengése után egy évnél hosszabb időre lesz szüksége arra, hogy a válság előtti árbevétel elérje. Az utazásszervezéssel foglalkozó cégek kétharmada szerint ennél hosszabb időt fog igénybe venni a talpra állás.
- ❖ A válság cégen belüli kezelését tekintve jól látható, hogy a válság alatt a válaszadó cégek elsősorban a gyors, rövidtávú eszközökhöz folyamodtak, amelyek elsősorban a kiadások csökkentését fedték le.
- ❖ A jövőre vonatkozóan a cégek többsége a hosszú távú stratégiák kidolgozását és EU-s támogatások igénybe vételét tervezik.

- ❖ A válaszadó cégek többsége igénybe vette a koronavírus-járvány hatásainak enyhítését célzó valamelyik állami intézkedést. A legtöbb cég a járulékfizetési kötelezettség felfüggesztését használta ki, 61 százalékuk vette igénybe ezt a támogatást. A bértámogatást a megkérdezett cégek 44 százaléka vette igénybe.
- ❖ Az állami intézkedések megítélését vizsgálva az látható, hogy a turizmusban működő cégek összességében inkább elégedetlenek a koronavírus-járvány hatásainak mérséklésére irányuló lépésekkel. Azok aránya, akik nem tartják elegendőnek a bevezetett intézkedéseket a közepes és nagyobb cégeknél, valamint az utazásszervezéssel foglalkozó cégeknél a legmagasabb.
- ❖ A válaszadó cégek jelentős része a bértámogatás meghosszabbítását, illetve valamilyen módon történő kiterjesztését, és az elérhető adó- és járulékkedvezmények meghosszabbítását – a legtöbben év végéig tartanák indokoltnak – javasolná az ágazatban. A cégek jelentős része említette a további pályázati lehetőségek, illetve közvetlen támogatási formák bevezetésének szükségességét, emellett pedig többen általános adó- és járulékcsoökkentést tartanának indokoltnak a szektorban.

1. A megkérdezett vállalkozások alapjellemei

Az MKIK GVI irányításával lezajlott kérdőíves adatfelvétel során 309 turizmusban tevékenykedő vállalkozás válaszolt a kérdésekre, 2020 nyarán. Az alábbiakban bemutatjuk a mintába bekerült vállalkozások jellemzőit.

A 309 megkérdezett vállalkozás 43 százaléka (133 db) szálláshely-szolgáltatással foglalkozik, 47 százaléka (146 db) vendéglátással, míg a vállalkozások 24 százaléka (75 db) utazásközvetítéssel és szervezéssel. Az alágazatok vizsgálatakor az elemzésben figyelembe vesszük, hogy egy vállalkozás többfajta tevékenységet is végezhet, így több alágazatba is tartozhat.

1.1. táblázat: A mintába került vállalkozások alágazatok szerint N=309

	esetszám (db)	százalék
szálláshely-szolgáltatás	133	43,0
vendéglátás	146	47,2
utazásközvetítés, - szervezés	75	24,3

Megjegyzés: egy cég több alágazatba is tartozhat

Forrás: MKIK GVI 2020

A megkérdezett vállalkozások 94 százaléka tisztán hazai tulajdonú, míg 6 százaléka részben vagy egészben külföldi tulajdonú vállalat.

Létszámkategóriák szerint a vizsgált vállalkozások 64 százaléka (188 db) 10 fő alatti, 17 százaléka (49 db) 10 és 19 fő közötti, 13 százaléka (39 db) 20 és 49 fő közötti, 5 százaléka (25 db) 50 és 249 fő közötti és 2 százaléka (5 db) 250 fő feletti.

1.2. táblázat: A mintába került vállalkozások létszámkategóriák szerint

	esetszám (db)	százalék
10 fő alatti	188	63,5
10-19 fő között	49	16,6
20-49 fő között	39	13,2
50-249 fő között	15	5,1
250 fő feletti	5	1,7
Összesen	296	100

Megjegyzés: a válság előtt megadott létszám adat szerint (2020. január 1. és 2020. március 20. közötti létszám)

Forrás: MKIK GVI 2020

A mintába került vállalkozások 75 százalékának egy telephelye van, 16 százalékának két telephelye és 8 százalékának három vagy háromnál több telephelye van. A telephelyek többségének (88 százalék) közelében van valamilyen turisztikai látványosság. Egy telephely közelében több turisztikai látványosság is lehet. A legtöbb mintába került turisztikai vállalkozás legfontosabb telephelyének közelében szórakozóhely és/vagy múzeum, kiállítóhely, történelmi műemlék és/vagy vízpart, strand, fürdő található.

*1.3. táblázat: Turisztikai látványosság a vállalkozás legfontosabb telephelye közelében (db)
N=309*

	1 kilométeren belül	5 kilométeren belül	10 kilométeren belül
vízpart, strand, fürdő	107	48	19
sípálya	5	3	12
történelmi műemlék, emlékhely, egyéb épített látványosság (pl. sétány, tér stb.)	111	52	16
múzeum, kiállítóhely	116	45	18
természeti látványosság, nemzeti park, túraútvonal	60	47	47
szórakozóhely	118	37	17
konferenciaközpont vagy más rendezvényhelyszín	91	57	18
egyéb turisztikai jelentőségű hely	40	19	8

Megjegyzés: a telephely közelében több turisztikai látványosság is lehet

Forrás: MKIK GVI 2020

Az elemzés során feltételezzük, hogy a frekvenciáltabb helyszíneken működő és a turisztikailag kevésbé kiemelt helyen működő cégek tapasztalatai között lehetnek különbségek. Ennek vizsgálata érdekében létrehoztunk egy háttérváltozót, amely négy kategóriába sorolja a cégeket aszerint, hogy a telephelyeikhez milyen közelségben vannak a felsorolt turisztikai jelentőségű helyek vagy látnivalók. A mintába került vállalkozások 7 százaléka turisztikailag kiemelten vonzó helyszíneken működik, azaz a telephelyeik közvetlen közelében több frekvenciált hely vagy látnivaló található. A cégek 39 százaléka vonzó helyszínen helyezkedik el, az előző kategóriához képest kevesebb látványosság található a közvetlen közelükben, vagy a látványosságok távolabb helyezkednek el a cég telephely(eitől).

A válaszadó cégek ötöde kevésbé vonzó helyszínen működik, 9 százalékuk közvetlen közelében pedig egyáltalán nincs turisztikailag jelentős helyszín. A cégek 26 százalékát nem soroltuk be ezen kategóriákba vagy amiatt, mert kizárólag utazásszervezéssel foglalkoznak, így az elhelyezkedés kevésbé jelentős szempont a működésükben, vagy amiatt mert nagy mértékű volt a válaszhányuk az elhelyezkedésre vonatkozó kérdésekre.

*1.4. táblázat: A mintába került vállalkozások turisztikai helyszínhez való közelség szerint
N=309*

	esetszám (db)	százalék
turisztikailag legvonzóbb helyszíneken lévő cégek	20	6,5
turisztikailag vonzó helyszín	119	38,5
turisztikailag kevésbé vonzó helyszín	62	20,1
nincs a közelében turisztikailag jelentős helyszín	28	9,1
Nincs válasz/ nem besorolható	80	25,9
Összesen	309	100

Forrás: MKIK GVI 2020

2. A megkérdezett vállalkozások jelenlegi működése

Arra a kérdésre, hogy jelenleg a megkérdezett, turizmusban tevékenykedő vállalkozások folytatnak-e tevékenységet 7 százalék válaszolt úgy, hogy jelenleg nem folytatnak semmilyen tevékenységet. A cégek 45 százaléka részlegesen, azaz csökkentett kapacitással működött az adatfelvétel idején, míg 48 százalékuk válaszolta azt, hogy teljes kapacitással működnek.

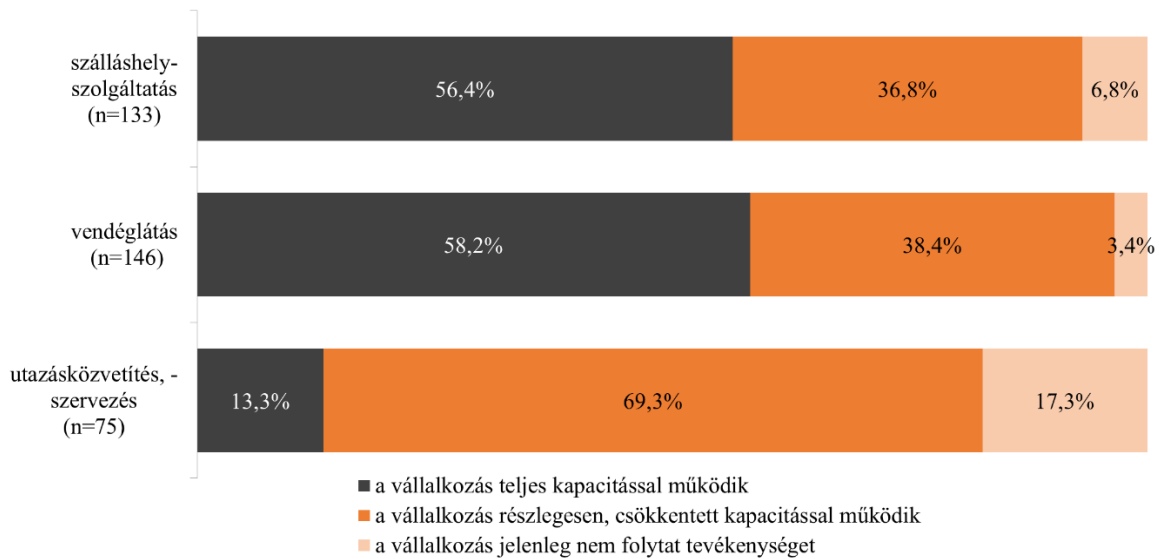
2.1. táblázat: A vállalkozás jelenleg folytat-e tevékenységet

	esetszám (db)	százalék
a vállalkozás teljes kapacitással működik	148	48,1
a vállalkozás részlegesen, csökkentett kapacitással működik	139	45,1
a vállalkozás jelenleg nem folytat tevékenységet	21	6,8
Összesen	308	100

Forrás: MKIK GVI 2020

A szálláshely-szolgáltató vállalatok 56 százaléka teljes kapacitással működik, 37 százalékuk részleges kapacitással folytat tevékenységet, míg 7 százalék egyáltalán nem folytat tevékenységet. A vendéglátásban tevékenykedő vállalatok esetén 58 százalék teljes kapacitással, 38 százalék részleges kapacitással működik, és csupán 3 százalékuk mondta azt, hogy vállalkozásuk jelenleg nem folytat tevékenységet. Az utazásközvetítéssel és szervezéssel foglalkozó cégek esetében a legmagasabb azoknak az aránya, akik nem folytatnak tevékenységet, 17 százalék. Az alágazatban csak a cégek 13 százaléka nyilatkozott úgy, hogy teljes kapacitással működik, míg 69 százalék részleges kapacitással üzemel.

2.1. ábra: A vállalkozás jelenleg folytat-e tevékenységet, alágazatok szerint

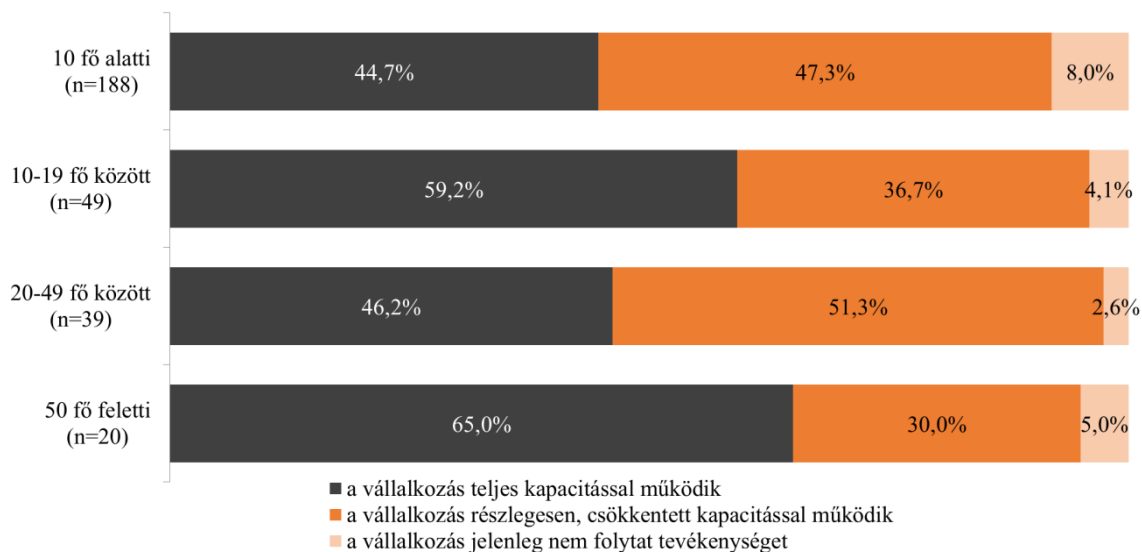

Megjegyzés: egy cég több alágazatba is tartozhat

Forrás: MKIK GVI 2020

Létszámkategóriák szerint az látható, hogy a turizmusban tevékenykedő cégek közül a 10 főnél kevesebbet foglalkoztatók 45 százaléka működik teljes kapacitással, azonban 8 százalékuik egyáltalán nem folytatja tevékenységét. A 20-49 fő között foglalkoztató vállalatok 59 százaléka teljes kapacitással működik, 37 százalékuik csak részlegesen illetve 4 százalékuik nem folytatja tevékenységét. A 20 és 49 fő közötti vállalatok 46 százaléka, míg az 50 fő feletti vállalatok 65 százaléka teljes kapacitással folytatja tevékenységét. Az 50 főnél többet foglalkoztató vállalatok 5 százaléka az adatfelvétel időpontjában nem folytatott tevékenységet.

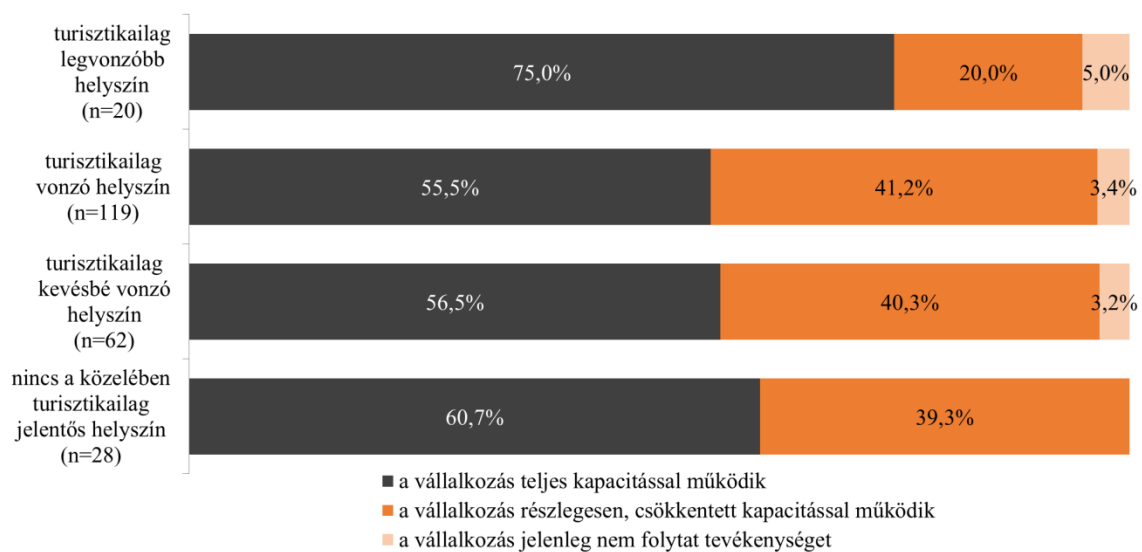
2.2. ábra: A vállalkozás jelenleg folytat-e tevékenységet, létszámkategóriák szerint

Forrás: MKIK GVI 2020

Aszerint, hogy hol helyezkednek el a vállalkozások telephelyei az látható, hogy teljes kapacitással legnagyobb arányban a turisztikailag legvonzóbb helyszínen elhelyezkedő cégek működnek (75 százalékuk teljes kapacitással működik). Azonban turisztikailag legvonzóbb helyszín közelében is van olyan vállalkozás, amelyik jelenleg nem folytatja tevékenységét. Azon cégek, akinek a közelében nincs turisztikailag jelentős helyszín teljes kapacitással (61 százalék) vagy részleges kapacitással (39 százalék) folytatják tevékenységüket, de nincs közöttük a mintában olyan cég, aki jelenleg nem folytatja tevékenységét.

2.3. ábra: A vállalkozás jelenleg folytat-e tevékenységet, telephely elhelyezkedése szerint

Forrás: MKIK GVI 2020

3. A koronavírus válság hatása a turizmusban tevékenykedő vállalatokra

A mintába került cégek jellemzői és jelenlegi működésének bemutatása után a következőekben azt vizsgáljuk, hogy hogyan érintette a koronavírus-járvány a turisztikai cégek működését, létszámgazdálkodását és a jövőre vonatkozó üzleti várakozásait.

3.1. Teljes leállás a koronavírus-járvány hatására

A koronavírus-járvány hatására a turizmusban tevékenykedő cégek 65 százaléka teljes leállásról számolt be. A válaszadók között eltérő volt, hogy a teljes leállás hány hónapig tartott. A legtöbb megkérdezett vállalkozás a járvány hatására két hónapig (a vállalkozások 25 százaléka) vagy három hónapig (a vállalkozások 22 százaléka) teljesen leállt. A megkérdezett turisztikai cégek 34 százaléka számolt be arról, hogy nem történt teljes leállás a vállalkozásuknál a koronavírus-járvány hatására.

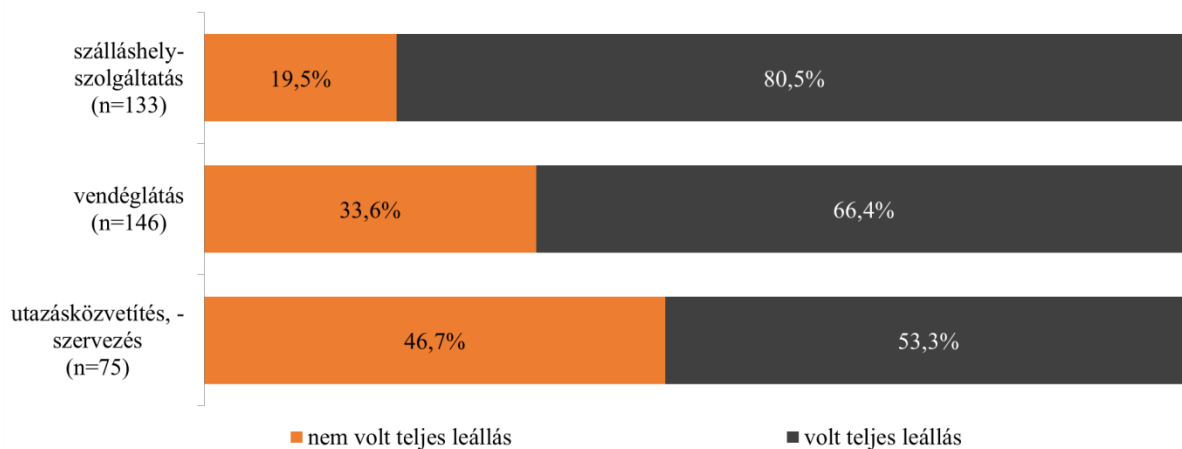
3.1. táblázat: Turisztikai vállalkozások teljes leállás a koronavírus-járvány hatására (N=309)

	százalék
nem volt teljes leállás	33,7
1 hónapig tartott a leállás	6,8
2 hónapig tartott a leállás	24,6
3 hónapig tartott a leállás	21,7
4 hónapig tartott a leállás	7,1
5 hónapnál tovább tartott a leállás	4,8

Forrás: MKIK GVI 2020

Alágazatonként vizsgálva az látható, hogy legnagyobb arányban a szálláshely-szolgáltatók álltak le, 81 százaléku számolt be teljes leállásról. A vendéglátással foglalkozó cégek 66 százaléka szüneteltette tevékenységét. Az utazásközvetítéssel-szervezéssel foglalkozó vállalatok 53 százaléka mondta azt, hogy a koronavírus hatására teljesen leállították a működésüket.

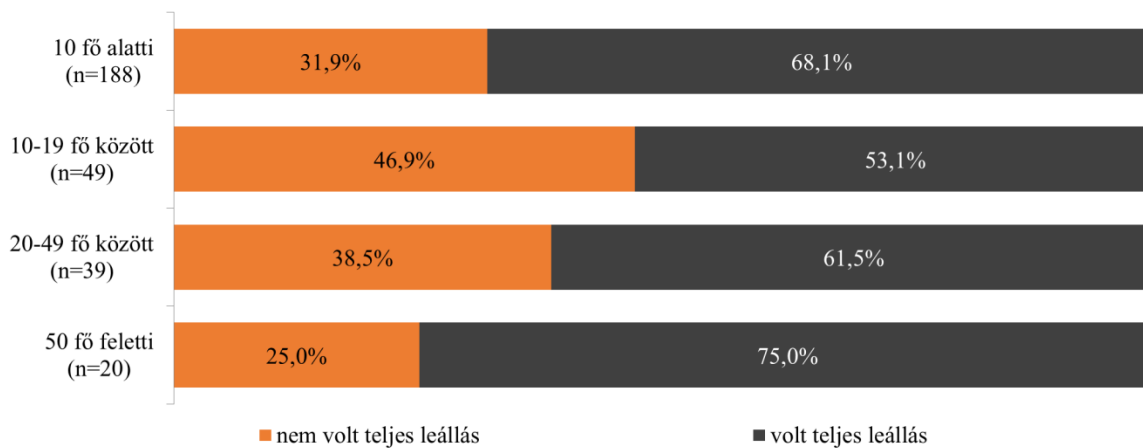
3.1. ábra: Turisztikai vállalkozások teljes leállás a koronavírus-járvány hatására, alágazatok szerint

Forrás: MKIK GVI 2020

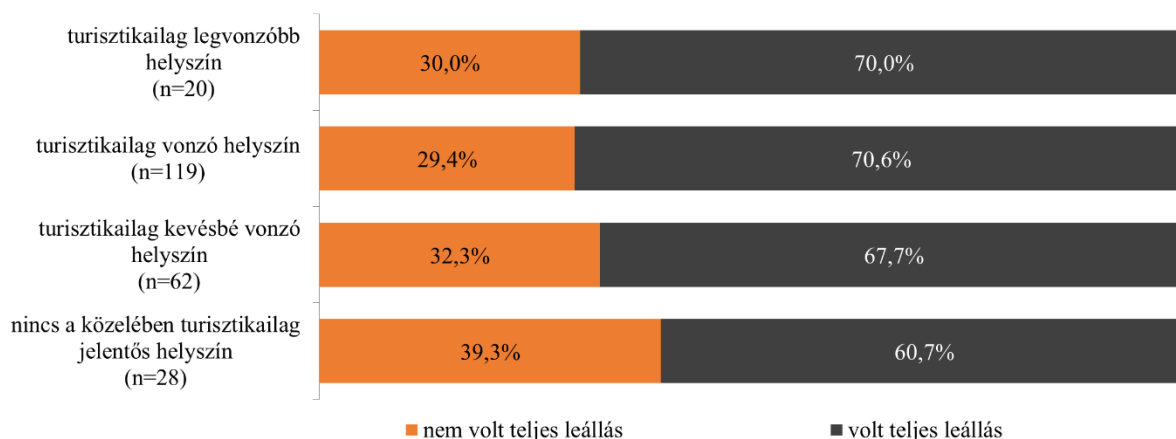
Sem létszámkategóriák szerint, sem a telephely elhelyezkedése szerint nincs szignifikáns eltérés abban, hogy mely turisztikai cégek számoltak be teljes leállásról. Attól függetlenül, hogy hányan dolgoznak egy turizmusban tevékenykedő vállalatnál és hogy hol található a telephelye hasonló arányban döntöttek a teljes leállás mellett.

3.2. ábra: Turisztikai vállalkozások teljes leállás a koronavírus-járvány hatására, létszámkategóriák szerint

Forrás: MKIK GVI 2020

3.3. ábra: Turisztikai vállalkozások teljes leállás a koronavírus-járvány hatására, telephely elhelyezkedése szerint

Forrás: MKIK GVI 2020

3.2. A létszám alakulása a járvány alatt és létszámmal kapcsolatos várakozások

A GVI koronavírus hatására vonatkozó kutatásai¹ azt mutatják, hogy a járványhelyzet által legérintettebb ágazatokban a foglalkoztatás költségei jelentős nehézséget jelentettek a cégek számára, amire elbocsátásokkal vagy olyan eszközökkel reagáltak, mint a fizetés nélküli szabadság elrendelése. Kérdőívünkben emiatt vizsgáltuk, hogy a turizmusban működő cégek esetében hogyan változott a vállalkozás létszáma a koronavírus járvány hatására. Ha a koronavírus járvány előtti létszámadatot a válság alatti létszámmal vetjük össze az látható, hogy a vállalkozások 46 százalékánál nem változott a létszám a válság hatására, a vállalkozások 52 százalékánál azonban csökkent a foglalkoztatottak száma. Azon cégek körében (150 cég), ahol csökkent a létszám átlagosan a munkavállalói létszám 47%-át bocsátották el, tehát átlagosan a munkavállalók majdnem felét.

3.2.1. táblázat: Turizmusban tevékenykedő cégek válság alatti létszámváltozása a válság előtti létszámhoz viszonyítva (n=288)

	esetszám (db)	százalék
csökkent a létszám	150	52,1
nem változott a létszám	132	45,8
nőtt a létszám	6	2,1

Megjegyzés: 2020. március 20. és 2020. május 20. közötti időszak viszonyítva a 2020. január 1. és 2020. március 20. közötti létszámadathoz

Forrás: MKIK GVI 2020

¹ <https://gvi.hu/kutatas/602/a-koronavirus-gazdasagi-hatasainak-vallalati-kezelese-masodik-hullam>

3.2.2. táblázat: Válság miatti létszámcsökkenés átlagos aránya a válság előtti teljes létszámhoz viszonyítva (n=150)

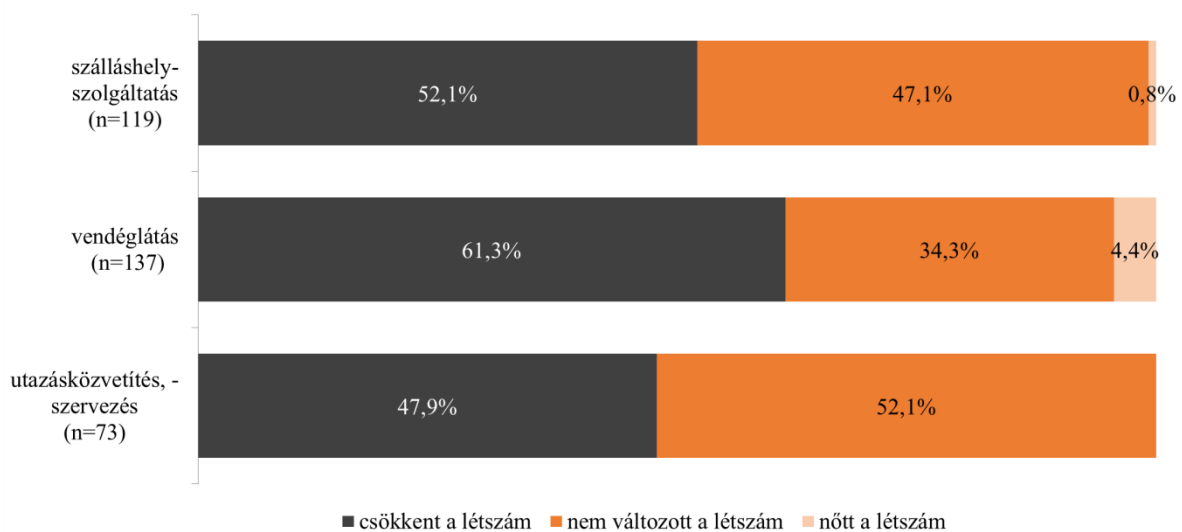
	százalék
Átlag	47,1
Szórás	27,4

Megjegyzés: 2020. március 20. és 2020. május 20. közötti időszak viszonyítva a 2020. január 1. és 2020. március 20. közötti létszámadathoz

Forrás: MKIK GVI 2020

Arra vonatkozóan, hogy mely alágazatokban hogyan alakult a létszám azt láthatjuk, hogy a vendéglátás ágazatban tevékenykedő vállalatok közül csökkentették a legtöbben a létszámukat (a vállalatok 61 százaléká), azonban körükben a legmagasabb azok aránya is (4 százalék), akik bővítették a munkavállalók létszámát a válság ideje alatt.

3.2.1. ábra: Válság alatti létszám változása a válság előtti létszámhoz viszonyítva, alágazatok szerint

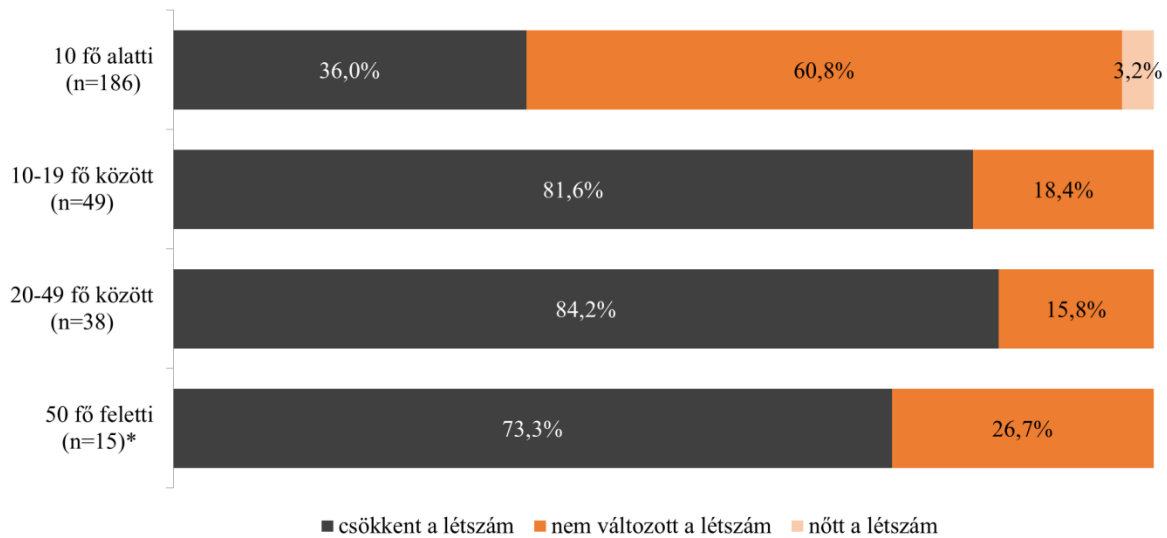

Megjegyzés: 2020. március 20. és 2020. május 20. közötti időszak viszonyítva a 2020. január 1. és 2020. március 20. közötti létszámadathoz

Forrás: MKIK GVI 2020

Létszámkategóriákra bontva a turisztikai cégeket látszik, hogy a válság előtt 10 fő alatti létszámmal dolgozó turisztikai cégek csökkentették legkisebb arányban a létszámukat (36 százalék). A 10 és 19 fő közötti létszámkategóriába tartozó vállalkozások 80 százaléka csökkentette a létszámát a válság ideje alatt, a 20 és 49 fő között foglalkoztató cégeknek is 84 százaléka élt a létszámcsökkenéssel.

3.2.2. ábra: Válság alatti létszám változása a válság előtti létszámhoz viszonyítva, létszámkategóriák szerint

Megjegyzés: 2020. március 20. és 2020. május 20. közötti időszak viszonyítva a 2020. január 1. és 2020. március 20. közötti létszámadathoz

*alacsony elemszám

Forrás: MKIK GVI 2020

A vállalkozásokat a következőekben megkérdeztük arról is, hogy mik a várakozásaik a létszámuk alakulásával kapcsolatban a következő 3 hónapban, azaz a 2020-as nyári turisztikai főszezonban. Az adatfelvétel 2020. nyár elején zajlott, és arra kértük a válaszadókat, hogy 2020. szeptember 1-ig becsüljék meg a létszámalakulásukat. Ezt az adatot összehasonlítottuk a válság alatti, közvetlenül a válság előtti és a tavalyi nyári szezon létszámadataival.

A válság alatti időszakhoz viszonyítva a következő 3 hónap létszámváltozással kapcsolatos várakozásokat azt látjuk, hogy a cégek 42 százaléka szerint a 2020-as nyári szezonban tovább fog csökkenni a létszámuk. 48 százalék szerint a létszám nem változik a válság alattihoz képest, és a vállalkozások 10 százaléka mondta azt, hogy arra számít, hogy nőni fog a foglalkoztattak száma a cégnél.

3.2.3. táblázat: Létszámváltozással kapcsolatos várakozások a következő 3 hónapban a válság alatti létszámhoz viszonyítva (n=277)

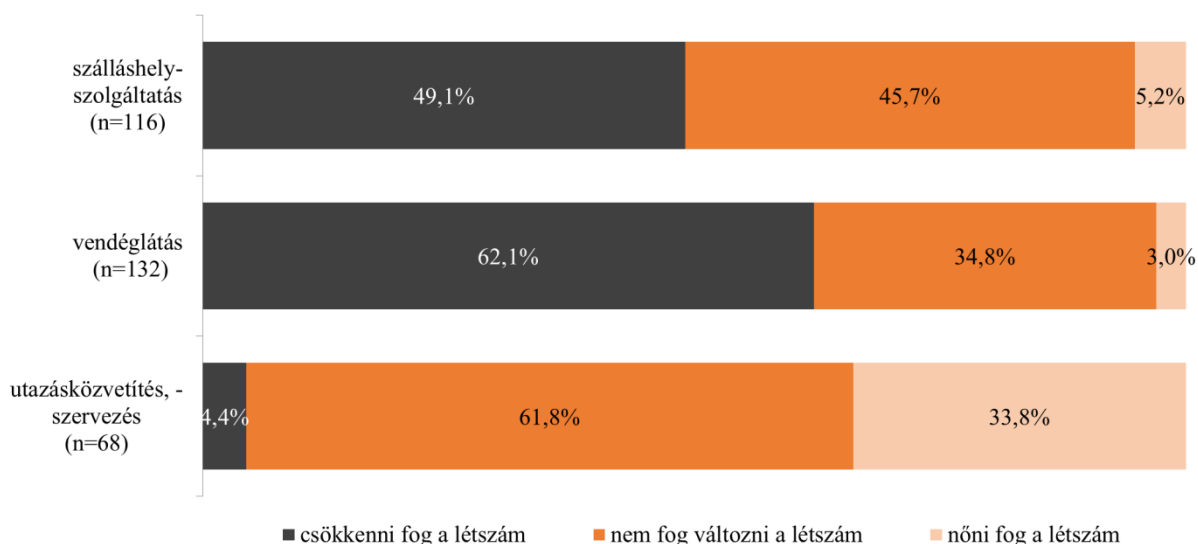
	esetszám (db)	százalék
csökkenni fog a létszám	115	41,5
nem fog változni a létszám	134	48,4
nőni fog a létszám	28	10,1

Megjegyzés: 2020. március 20. és 2020. május 20. közötti időszak viszonyítva a következő 3 hónap (2020. szeptember 1-ig) várakozásaihoz

Forrás: MKIK GVI 2020

Alágazatok szerint vizsgálva a nyári szezonra vonatkozó létszám alakulásával kapcsolatos várakozásokat azt látjuk, hogy a válság alatti létszámhoz képest elsősorban a vendéglátás és a szálláshely-szolgáltatás alágazatba tartozó vállaltok további létszámcsökkenésre számítanak (vendéglátó vállalatok 62 százaléka, szálláshely-szolgáltató vállalatok 49 százaléka). Az utazásközvetítéssel-szervezéssel foglalkozó cégek közül nagyon kevés cég, csupán 4 százalék gondolja úgy, hogy náluk szeptember 1-éig további létszámcsökkenés várható, sőt 34 százalékuk azzal tervez, hogy nőni fog a létszámuk.

3.2.3. ábra: Létszámváltozással kapcsolatos várakozások a következő 3 hónapban a válság alatti létszámhoz viszonyítva, alágazatok szerint

Megjegyzés: 2020. március 20. és 2020. május 20. közötti időszak viszonyítva a következő 3 hónap (2020. szeptember 1-ig) várakozásaihoz

Forrás: MKIK GVI 2020

Ha a válság előtti létszámhoz hasonlítjuk a vállalkozások 2020-as nyári szezonra vonatkozó várakozásait, akkor azt látjuk, hogy a válság előtti létszámhoz képest vagy alacsonyabbak (a vállalkozások 39 százaléka szerint a létszám tovább fog csökkenni) vagy ugyanakkorák (42 százalék szerint) a létszámra vonatkozó várakozások.

3.2.4. táblázat: Létszámváltozással kapcsolatos várakozások a következő 3 hónapban a válság előtti létszámhoz viszonyítva (n=275)

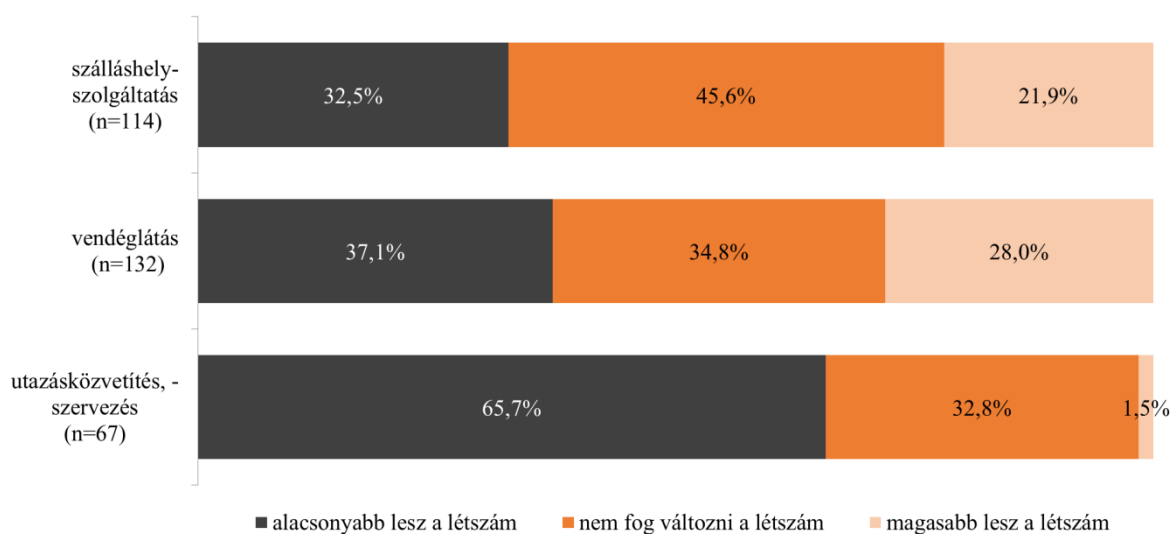
	esetszám (db)	százalék
alacsonyabb lesz a létszám	108	39,3
nem fog változni a létszám	115	41,8
magasabb lesz a létszám	52	18,9

Megjegyzés: 2020. január 1. és 2020. március 20. közötti időszak viszonyítva a következő 3 hónap (2020. szeptember 1-ig) várakozásaihoz

Forrás: MKIK GVI 2020

Alágazatokra bontva a létszámváltozással kapcsolatos várakozásokat az látszik, hogy a válság előtti létszámhoz viszonyítva elsős sorban az utazásközvetítő-szervező vállalatok terveznek alacsonyabb létszámmal dolgozni, mint a válság előtti létszámuk (utazásközvetítéssel és szervezéssel foglalkozó cégek 66 százaléka). A szálláshely-szolgáltatás és vendéglátással foglalkozó cégek körében árnyaltabb a kép a létszámokkal kapcsolatban a válság előtti létszámhoz viszonyítva.

3.2.4. ábra: Létszámváltozással kapcsolatos várakozások a következő 3 hónapban a válság előtti létszámhoz viszonyítva, alágazatok szerint

Megjegyzés: 2020. január 1. és 2020. március 20. közötti időszak viszonyítva a következő 3 hónap (2020. szeptember 1-ig) várakozásaihoz

Forrás: MKIK GVI 2020

A tavalyi, 2019-es nyári szezon létszámadatait viszonyítva az idei nyári szezonra vonatkozó várakozásokkal, a létszámmal kapcsolatban látszik, hogy a cégek 45 százaléka szerint az idei szezonban alacsonyabb lesz a létszámuk, mint a tavalyi szezonban. 41 százalék gondolja úgy, hogy várhatóan idén is ugyanakkora létszámmal fognak működni, és a vállalkozások 14 százaléka létszámbővülésre számít.

3.2.5. táblázat: Létszámváltozással kapcsolatos várakozások a következő 3 hónapban a tavalyi szezon létszámhoz viszonyítva (n=274)

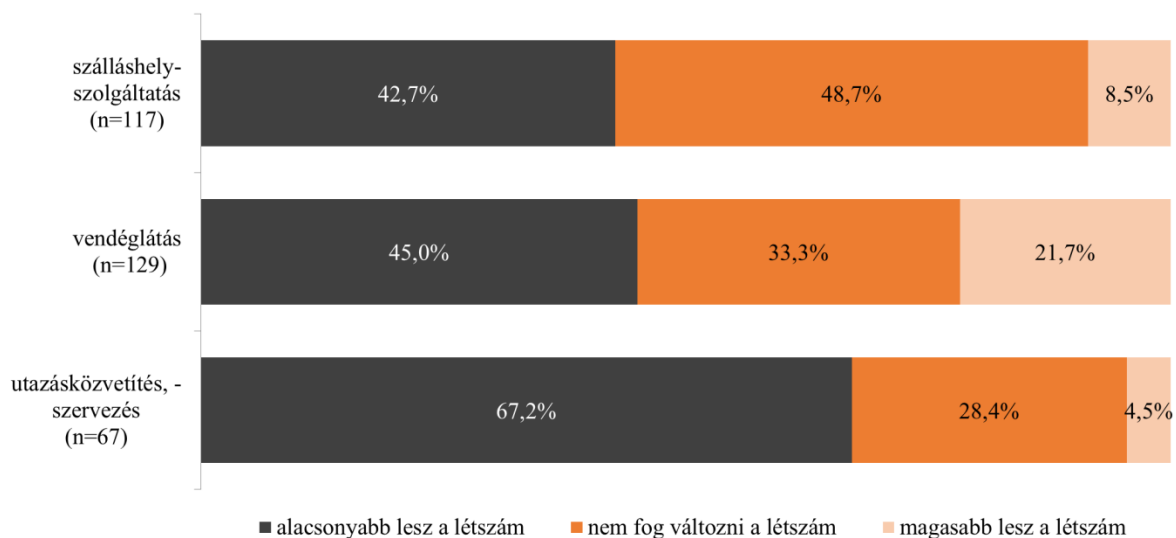
	esetszám (db)	százalék
alacsonyabb lesz a létszám	123	44,9
nem fog változni a létszám	112	40,9
magasabb lesz a létszám	39	14,2

Megjegyzés: 2019. május 20 és szeptember 1. közötti időszak viszonyítva a következő 3 hónap (2020. szeptember 1-ig) várakozásaihoz

Forrás: MKIK GVI 2020

A tavalyi és az idei nyári szezon létszámadatait összehasonlítva is az utazásközvetítéssel és szervezéssel foglalkozó cégek nagy része úgy kalkulál, hogy alacsonyabb létszámmal fog az idei nyári szezonban dolgozni, mint 2019-ben. A vendéglátósok 45 százaléka, a szálláshelyszolgáltatók 43 százaléka is alacsonyabb létszámot tervez az idei nyári szezonra, mint a tavalyira. A vendéglátásban tevékenykedő cégek 21 százaléka azonban úgy tervez, hogy a 2020-as nyári szezonban több munkavállalót fog alkalmazni, mint a 2019-es szezonban.

3.2.5. ábra: Létszámváltozással kapcsolatos várakozások a következő 3 hónapban a tavalyi szezon létszámához viszonyítva, alágazatok szerint

Megjegyzés: 2019. május 20 és szeptember 1. közötti időszak viszonyítva a következő 3 hónap (2020. szeptember 1-ig) várakozásaihoz

Forrás: MKIK GVI 2020

3.3. A munkaerőhiánnyal kapcsolatos várakozások alakulása a válság hatására

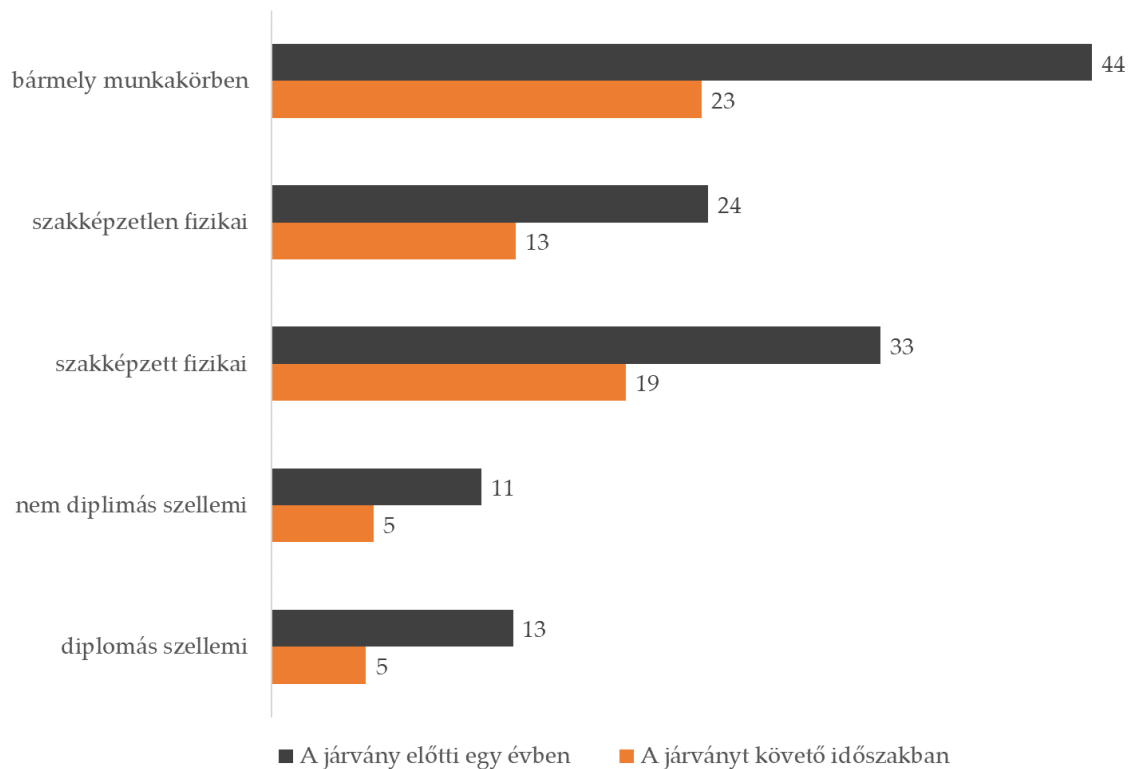
A GVI korábbi vizsgálatait azt mutatják, hogy a munkaerőhiány jelentős akadályozó tényezőt jelentett az ágazathoz tartozó cégek működésében a koronavírus-járványt megelőző időszakban.² Mindezt a mostani felmérés is megerősíti, a válaszadó cégek 44 százaléka jelezte, hogy tapasztalt munkaerőhiányt a járvány előtti egy éves időszakban. A járvány előtti létszámhoz viszonyítva a válaszadó cégeknél átlagosan a foglalkoztatotti létszám 24 százaléka hiányzott, a legtöbb cég pedig azt jelezte, hogy a szakképzett fizikai munkakörökben rendelkeztek betöltetlen álláshellyel (a válaszadók 33 százaléka).

A koronavírus-járvány utáni időszakra vonatkozóan – vélhetően mind a munkaerőkereslet csökkenése, mind a járvány miatti munkaerőkínálat növekedése miatt – a válaszadók arra számítanak, hogy csökkenni fog a munkaerőhiány: a következő időszakra vonatkozóan már csak a cégek 24 százaléka számít arra, hogy betöltetlen álláshelyekkel fog rendelkezni. A következő 3 hónap létszámához viszonyítva a válaszadók arra számítanak, hogy átlagosan a foglalkoztatotti létszám 20 százaléka hiányozhat. A válaszadók továbbra is a szakképzett

² <https://gvi.hu/kutatas/595/rovidtavu-munkaeropiace-prognosis-2020-ra>
<https://gvi.hu/kutatas/578/a-munkaerohiany-percepcioja-es-a-munkaerohianyra-adott-reakciok-a-hazai-vallalkozasok-koreben>

fizikai munkakörök terén számítanak munkaerőhiányra, ugyanakkor a válaszok alapján ezen munkakörök esetében számítanak arra, hogy a legnagyobb mértékben csökken a munkaerőhiány.

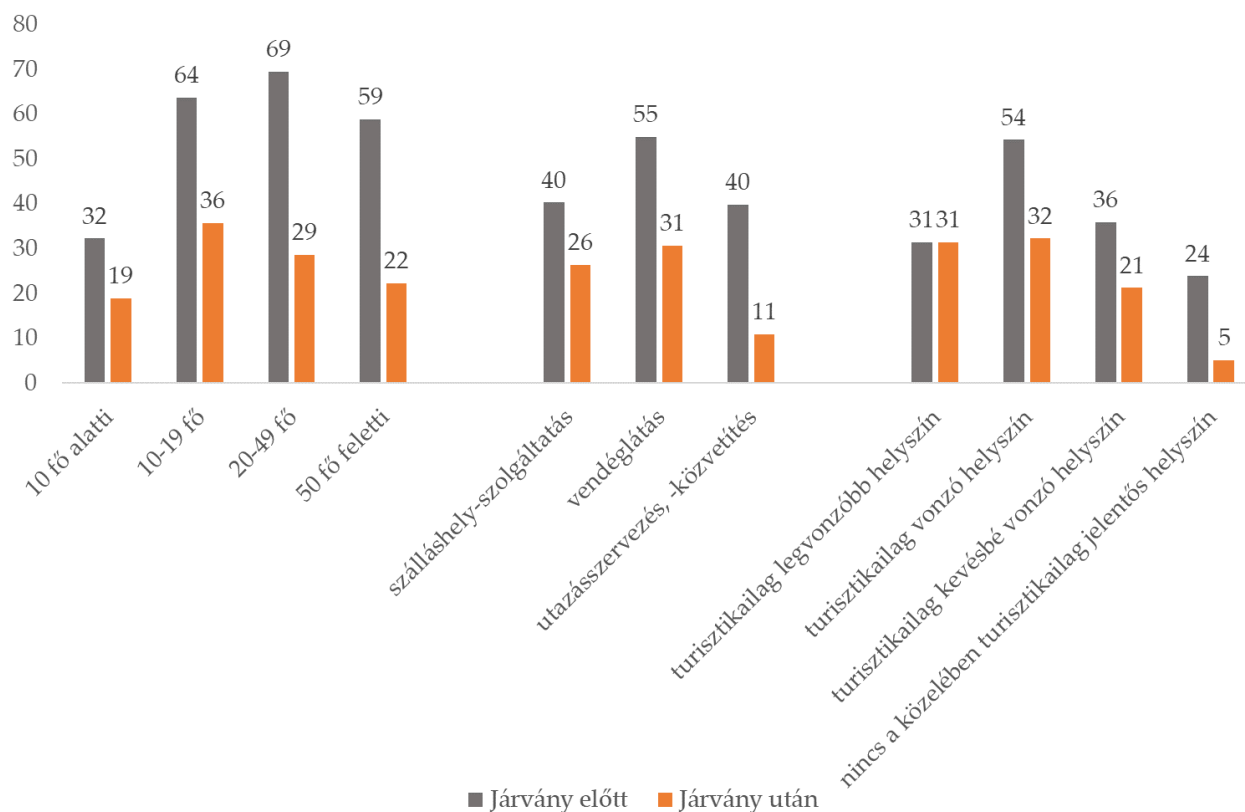
3.3.1. ábra: A munkaerőhiányt tapasztaló cégek aránya a járvány előtt és a járvány utáni várakozások ($231 \leq N \leq 251$)

Forrás: MKIK GVI 2020

A válaszadó vállalkozásokat különböző szempontok szerint vizsgálva általánosságban az látható, hogy azok a cégtípusok számítanak a legnagyobb arányban a probléma javulására, amelyek legnagyobb arányban szembesültek a munkaerőhiánnyal a járvány előtti időszakban. Létszámkategóriánként tekintve a járvány előtti időszakban a 20-49 fő közötti cégek találkoztak a legnagyobb aránnyal munkaerőhiánnyal, 69 százalékuk, a járvány utáni időszakban azonban már csak 29 százalékuk számít arra, hogy találkozni fog ezzel a problémával. Az egyes alágazatok közül a munkaerőhiány a vendéglátást érintette leginkább, ahol korábban a cégek 55 százaléka találkozott ezzel, a járvány után 31 százalékuk számít arra, hogy lesznek betöltetlen álláshelyei. A vendéglátás mellett az utazásszervezéssel foglalkozó cégek is a probléma jelentős javulására számítanak.

3.3.2. ábra: A munkaerőhiányt tapasztaló cégek aránya a járvány előtt és a járvány utáni várakozások cégtípusonként (178≤N≤241)

Forrás: MKIK GVI 2020

Megjegyzés: A turisztikai helyszínre vonatkozóan az esetszám a járvány előtti munkaerőhiány esetében N=178, a járvány után várt munkaerőhiány esetében N=186. A „turisztikailag legvonzóbb” kategóriában a válaszadók száma mindkét időszakra vonatkozóan alacsony (16 eset), így a közölt arányok erre a kategóriára vonatkozóan nem tekinthetők megbízhatónak.

3.4. A vendégforgalom alakulása

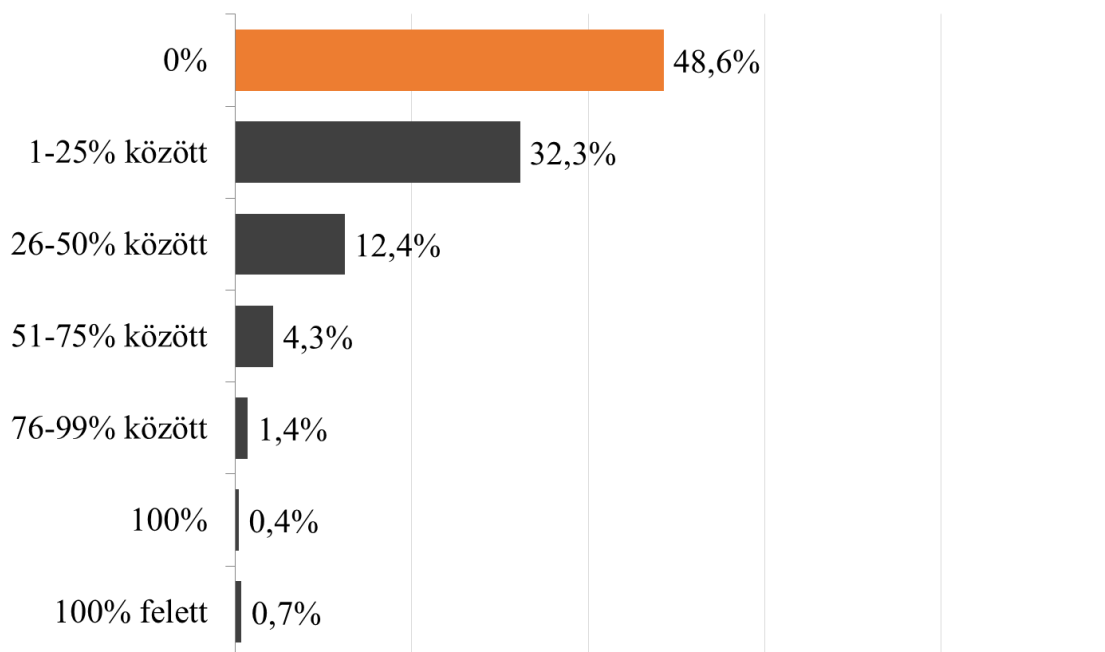
Ahogy láthattuk, a koronavírus-járvány a turizmusban működő cégek jelentős részénél teljes leállással járt, és ahol nem volt teljes leállás, ott is a vendégforgalom jelentős visszaesését tapasztalhatták a vállalkozások. Ennek felmérése érdekében arra kértük a válaszadóinkat, hogy becsüeljék meg, hogy a 2020. március 20. és május 20. közötti vendégforgalmuk hány százaléka volt a tavalyi március 20. és május 20. közötti vendégforgalmukhoz képest.

A vállalkozások 49 százaléka mondta azt, hogy a járvány idején lévő vendégforgalom 0 százalék volt a tavalyihoz képest, azaz egyáltalán nem volt vendégforgalmuk. Csupán 0,4 százaléka a vállalkozásoknak nyilatkozott úgy, hogy azonos volt a vendégforgalmuk mértéke a tavalyihoz képest, 0,7 százaléknak pedig nagyobb volt a vendégforgalma a járvány ideje alatt, mint tavaly. A vállalkozások 50 százaléka arról számolt be, hogy az idej, járvány alatti

vendégforgalmuk töredéke volt a tavalyinak. A legtöbben, a vállalkozások 32 százaléka 1 és 25 százalék közé becsülte a koronavírus válság alatti vendégforgalmát az előző év azonos időszakához képest.

3.4.1. ábra: Teljes vendégforgalom a koronavírus-járvány alatt - 2020. március 20. és május 20 közötti időszak viszonyítva a 2019. március 20. és május 20. közötti időszakhoz (N=282)

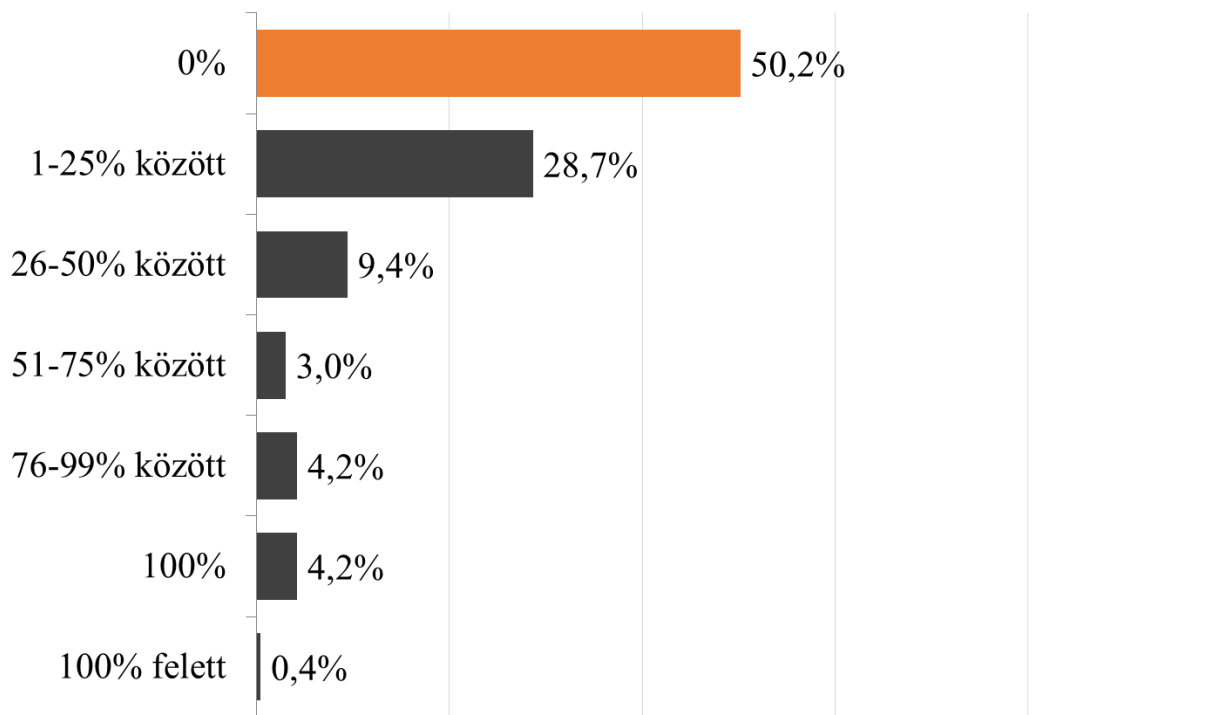

Forrás: MKIK GVI 2020

Amellett, hogy a válaszadó vállalkozások megbecsülték a válság alatti teljes vendégforgalmukat megkértük őket arra is, hogy becsüljék meg külön-külön a belföldi és a külföldi vendégforgalmuk a tavalyi időszak belföldi és külföldi vendégforgalmához képest.

Az előzőeknek megfelelően a vállalkozások fele azt jelezte, hogy a válság ideje alatt a tavalyi időszakhoz képest 0 százalék volt a belföldi vendégforgalma. 29 százalékuk ebben az időszakban csak nagyon alacsony belföldi vendégszámmal működött, a belföldi vendégforgalom a tavalyi szint negyede vagy annál kevesebb volt. A vállalkozások összesen 17 százaléka mondta azt, hogy a belföldi vendégforgalom a válság ideje alatt több mint 25 százaléka volt a tavalyinak, de nem érte el a 100 százalékot. A válaszadók 4 százaléka azonos mértékű belföldi vendégforgalomról számolt be 2020. március végétől május végéig a 2019-es hasonló időszakhoz viszonyítva. Csupán 0,4 százalék számolt be arról, hogy a 2020. március, április, május hónapok vendégforgalom tekintetében jobban alakultak, mint 2019-ben, ugyanezekben a hónapokban.

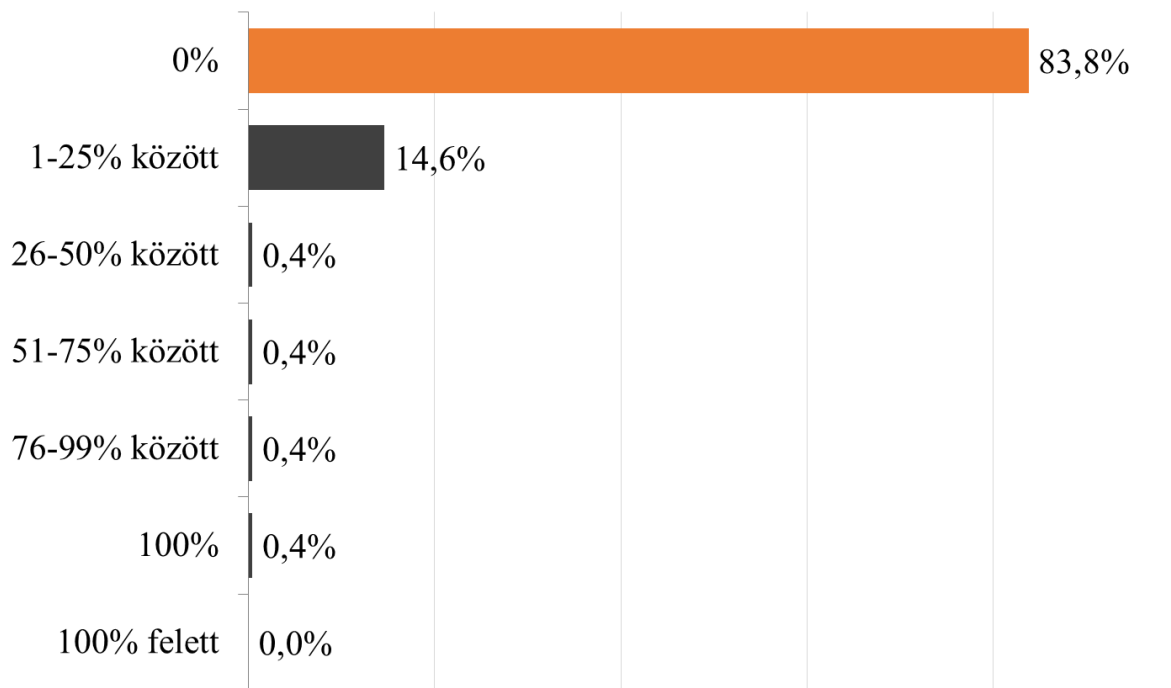
3.4.2. ábra: Belföldi vendégforgalom a koronavírus-járvány alatt - 2020. március 20. és május 20 közötti időszak viszonyítva a 2019. március 20. és május 20. közötti időszakhoz (N=265)

Forrás: MKIK GVI 2020

Külföldi vendégek tekintetében az idej, válság alatti vendégforgalom, az országok közötti turizmus leállításából következően, még rosszabbul alakult, mint a belföldi. A vállalkozások 84 százaléka mondta azt, hogy 2019. azonos időszakához viszonyítva egyáltalán nem volt külföldi vendégük 2020. március 20. és május 20. között. A cégek 15 százaléka arról számolt be, hogy kevés, tavalyhoz viszonyítva a negyede vagy annál kevesebb volt a külföldi vendégforgalmuk, csupán 1,6 százalékuk tapasztalt 25 százaléknál nagyobb vendégforgalmat a tavalyihoz képest. Nem volt olyan vállalkozás, melynek a külföldi vendégforgalma a válság ideje alatt nagyobb lett volna, mint a 2019-es év azonos időszakában

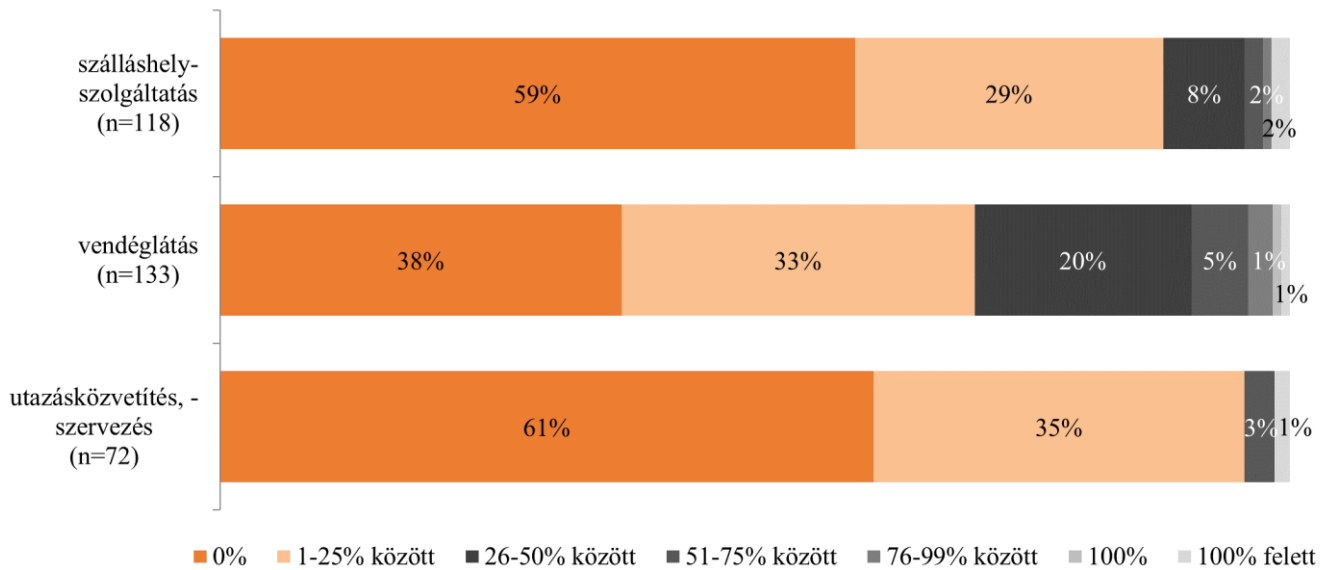
3.4.3. ábra: Külföldi vendégforgalom a koronavírus-járvány alatt - 2020. március 20. és május 20 közötti időszak viszonyítva a 2019. március 20. és május 20. közötti időszakhoz (N=260)

Forrás: MKIK GVI 2020

Alágazatok szerint azt láthatjuk, hogy a vendéglátásban tevékenykedő vállalatok körében fordult elő az alágazatok közül a legkevesebbé, hogy teljesen lenullázódott a tavalyihoz képest a vendégforgalmuk (vendéglátásban tevékenykedő vállalatok 38 százaléka). A vendéglátósok 33 százaléka a tavalyi vendégforgalomhoz képest maximum 25 százalékos vendégforgalomról számolt be, 20 százalékuk mondta azt, hogy válság alatti vendégforgalmuk 26 -50 százaléka volt a tavalyi azonos időszak vendégforgalmának. A szálláshely-szolgáltatásban és az utazásközvetítés-szervezésben dolgozó vállalatok között sokan számoltak be teljes vendégforgalom-visszaesésről (59 százalék és 61 százalék). A szálláshely-szolgáltatás és utazásközvetítés-szervezés alágazatba tartozó cégek közül azok, akik valamekkora vendégforgalommal rendelkeztek a koronavírus-járvány idején is sokkal alacsonyabb vendégforgalomról számoltak be 2019. azonos időszakához képest.

3.4.4. ábra: Teljes vendégforgalom a koronavírus-járvány alatt - 2020. március 20. és május 20. közötti időszak viszonyítva a 2019. március 20. és május 20. közötti időszakhoz, alágazatok szerint

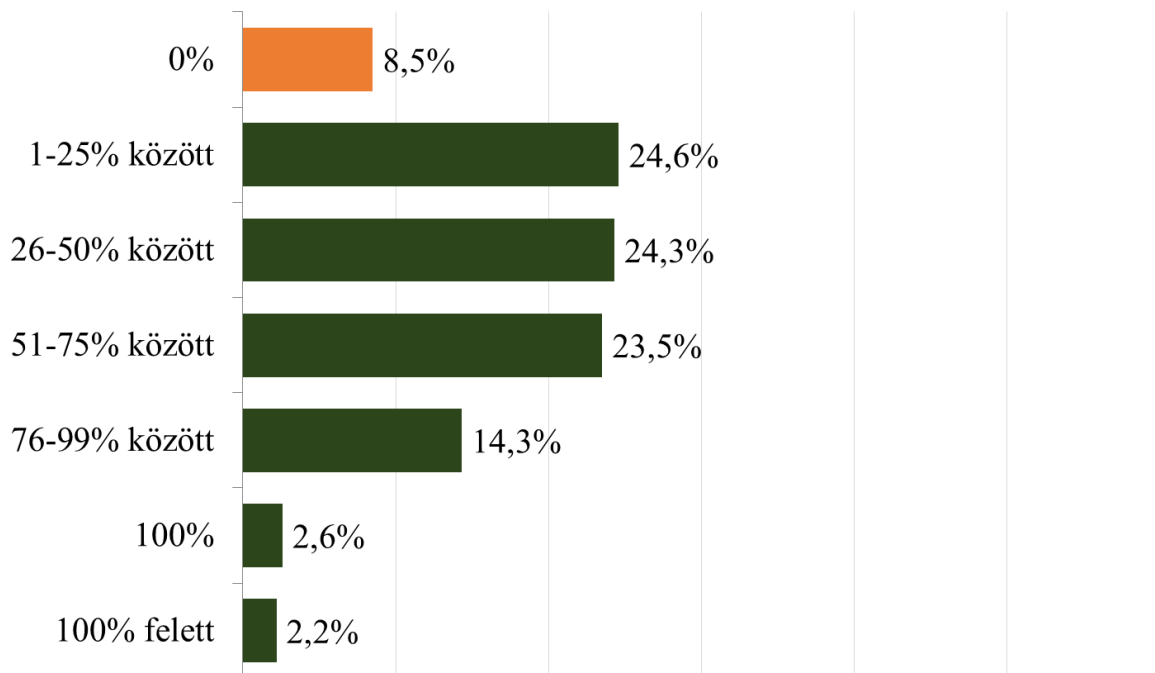

Forrás: MKIK GVI 2020

3.5. A vendégforgalom alakulásával kapcsolatos várakozások

A turizmusban tevékenykedő vállalatok idei szezonra vonatkozó vendégforgalommal kapcsolatos várakozásai vegyes képet mutatnak. A teljes vendégforgalom tekintetében az idei szezonban a vállalkozások 9 százaléka egyáltalán nem számít vendégforgalomra, 25 százaléka a tavalyi forgalom maximum negyedére számít, 24 százaléka a tavalyi szezon negyedénél többre, de maximum a vendégforgalom felére számít idén nyáron. 51 és 75 százalék közé becsüli a szezon vendégforgalmát a tavalyihoz viszonyítva a vállalkozások 24 százaléka, 14 százalékuk 75 százaléknál többre, de 100 százaléknál kevesebb vendégforgalomra számít. Csupán a vállalkozások 3 százaléka gondolja úgy, hogy a 2020-as szezon teljes vendégforgalma meg fog egyezni a tavalyi szezon vendégforgalmával. A megkérdezett cégek 2 százaléka számít arra, hogy az idei szezon vendégforgalom tekintetében számukra jobb lesz, mint a tavalyi.

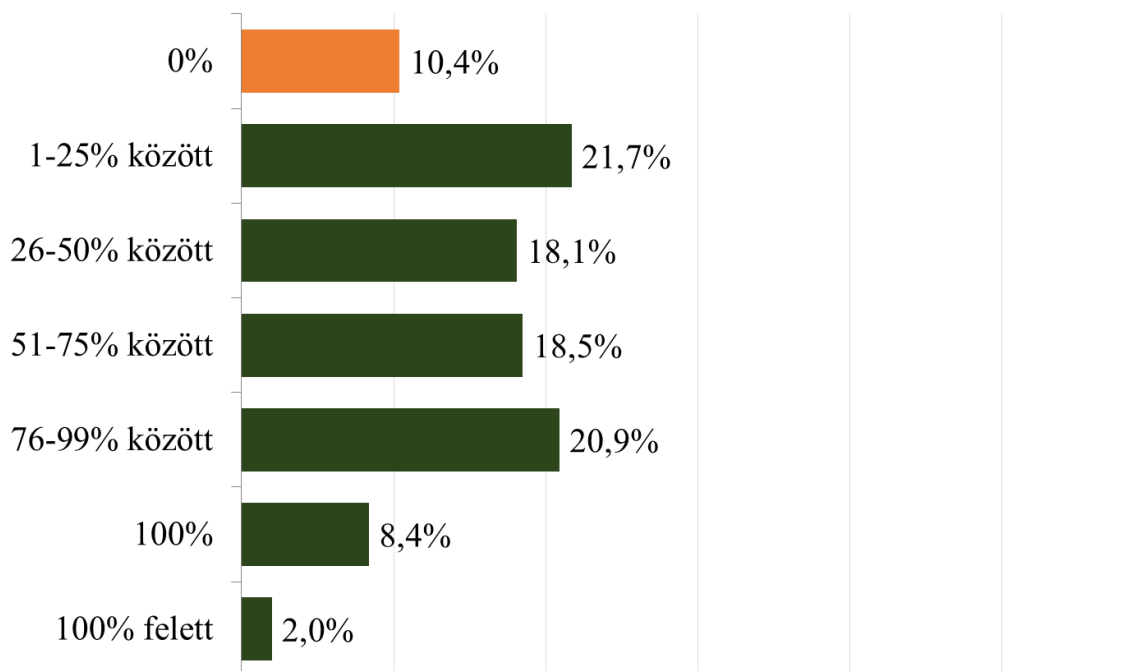
3.5.1. ábra: Teljes vendégforgalomra vonatkozó várakozások a 2020-as szezon idejére - 2020. június és augusztus közötti időszak viszonyítva a 2019. június és augusztus közötti időszakhoz (N=272)

Forrás: MKIK GVI 2020

Különböztve a belföldi és a külföldi vendégforgalommal kapcsolatos várakozásokat látható, hogy a turizmusban dolgozó vállalkozások első sorban a hazai vendégekre számítanak az idei szezonban, azonban a belföldi vendégforgalommal kapcsolatban is vegyesek a várakozások. A megkérdezett vállalkozások 10 százaléka nem számít az idei szezonban belföldi vendégforgalomra. A legtöbben, a vállalkozások 22 százaléka kevés belföldi vendégforgalmat prognosztizál, arra számítanak, hogy az idei szezon belföldi vendégforgalma maximum a tavalyi szezon negyedét fogja elérni. A vállalkozások 18 százaléka arra számít, hogy az idei belföldi vendégforgalom a szezonban 26 és 50 százalék közötti lesz a 2019-es szezonhoz viszonyítva, 19 százalék szerint 51 és 75 százalék közötti, 21 százalékuk szerint 76 és 99 százalék között lesz. A cégek 8 százaléka számít arra, hogy a 2020. június, július és augusztus hónapok belföldi vendégforgalma ugyanakkora lesz, mint a 2019-es év azonos hónapjainak belföldi vendégforgalma. 2 százalék azoknak a cégeknek az aránya, akik az idei, 2020-as szezonra vonatkozóan nagyobb vendégforgalomra számítanak, mint amilyen a tavalyi szezonban volt.

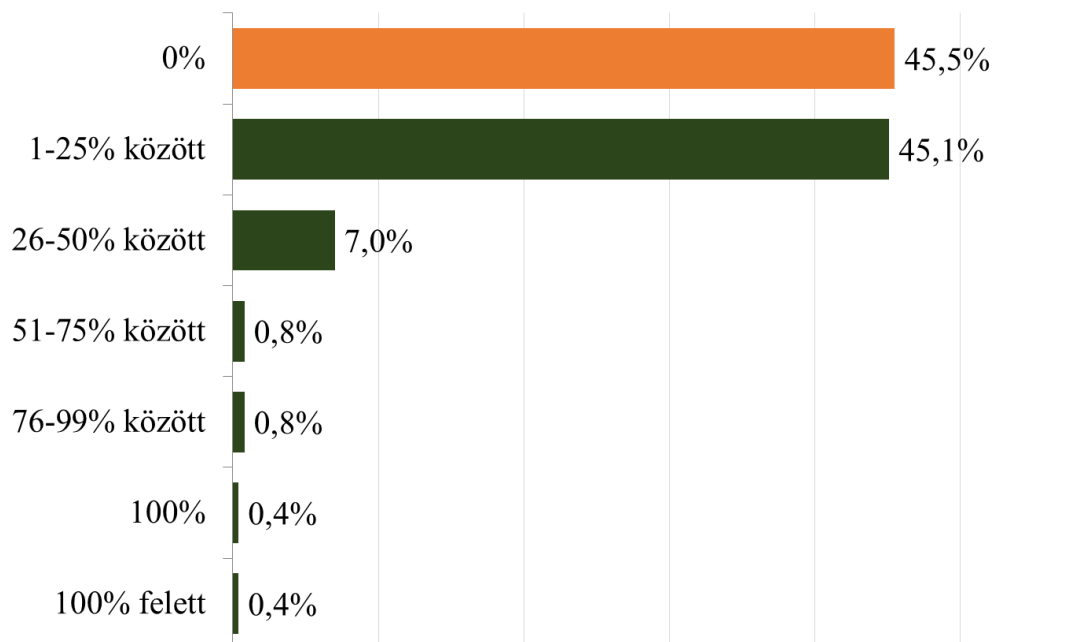
3.5.2. ábra: Belföldi vendégforgalomra vonatkozó várakozások a 2020-as szezon idejére - 2020. június és augusztus közötti időszak viszonyítva a 2019. június és augusztus közötti időszakhoz (N=249)

Forrás: MKIK GVI 2020

A külföldi vendégforgalomra vonatkozó várakozások az idei szezonra egyöntetűen rosszak. A vállalkozások 46 százaléka szerint a külföldi vendégforgalom a tavalyi külföldi vendégforgalom 0 százaléka lesz idén, azaz nem lesznek külföldi vendégek. A vállalkozások 45 százaléka szerint nagyon kevés külföldi vendég lesz, a tavalyi külföldi vendégforgalomnak legfeljebb a 25 százaléka lesz az idei szezon külföldi vendégforgalma. 7 százalékuuk gondolja úgy, hogy a tavalyi szezon külföldi vendégforgalmának 26 és 50 százaléka között lesz az idei külföldi vendégforgalom. Arra, hogy az idei nyári hónapokban a külföldi vendégforgalom aránya a tavalyihoz képest magasabb, mint 50 százalék lesz csupán a megkérdezett vállalkozások 2 százaléka számít.

3.5.3. ábra: Külföldi vendégforgalomra vonatkozó várakozások a 2020-as szezon idejére - 2020. június és augusztus közötti időszak viszonyítva a 2019. június és augusztus közötti időszakhoz (N=244)

Forrás: MKIK GVI 2020

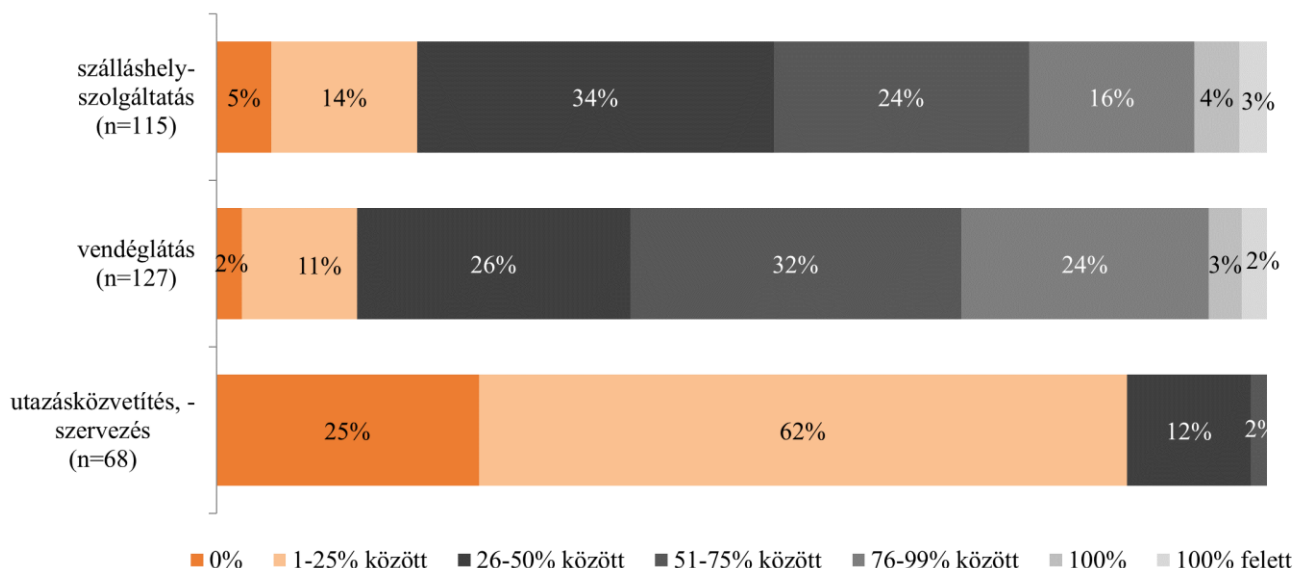
Alágazatok szerint különválasztva a teljes vendégforgalomra vonatkozó várakozásokat az látható, hogy az utazásközvetítéssel és szervezéssel foglalkozó cégek számítanak az idei szezonban a tavalyihoz képest a legalacsonyabb vendégforgalomra. Az utazásközvetítő-szervező vállalkozások 25 százaléka számít arra, hogy idén június, július és augusztus hónapokban nem lesz vendégforgalma, 61 százalékuk pedig a tavalyi vendégforgalom maximum negyedére számít idén. A tavalyival azonos vendégforgalomban az utazásközvetítők közül senki sem számít.

Pozitívabbak a várakozásaik a szálláshely-szolgáltató cégeknek, közülük 4 százalék úgy gondolja, hogy az idei szezon teljes vendégforgalma ugyanakkora lesz, mint az előző évi szezoné, és 3 százalékuk még a tavalyi évnél is nagyobb vendégforgalomra számít. A szálláshely-szolgáltatók 16 százaléka becsüli az idei szezon teljes vendégforgalmát 76 és 99 százalék közöttire a tavalyi szezon teljes vendégforgalmához képest, 24 százalékuk az előző évi szezonhoz képest 51 és 75 százalék közötti vendégforgalomra számít, 34 százalék teszi 26-50 százalék közé, 14 százalék 1-25 százalék közé, míg 5 százalékuk egyáltalán nem számít vendégforgalomra.

A vendéglátósok a legbizakodóbbak az idei szezon vendégforgalmával kapcsolatban, a vendéglátással foglalkozó vállalkozások 2 százaléka mondta azt, hogy egyáltalán nem számít

vendégforgalomra, a vendéglátásban tevékenykedő vállalkozások 11 százaléka számít a tavalyi szezon teljes vendégforgalmának maximum a negyedére idén. 26 százalékuk 26 és 50 százalék közé becsüli a az idei szezon vendégforgalmát a tavalyi szezon vendégforgalmához képest, 32 százalék 51 és 75 százalék közötti vendégforgalomra számít, 24 százalék 76 és 99 százalék közöttire. A vendéglátásban tevékenykedő vállalatok 3 százaléka ennek a szezonnak a teljes vendégforgalma ugyanakkora lesz, mint a 2019. évi szezon teljes vendégforgalma, és 2 százalékuk szerint az ez év nyári vendégforgalom meg fogja haladni az előző év nyári vendégforgalmat.

3.5.4. ábra: Teljes vendégforgalomra vonatkozó várakozások a 2020-as szezon idejére - 2020. június és augusztus közötti időszak viszonyítva a 2019. június és augusztus közötti időszakhoz, alágazatok szerint

Forrás: MKIK GVI 2020

3.6. Az üzleti helyzet alakulása és az üzleti helyzettel kapcsolatos várakozások

Annak érdekében, hogy a turizmusban tevékenykedő vállalatok üzleti helyzetükkel kapcsolatos percepcióit felmérjük, a cégeket arról is kérdeztük, hogy milyenek értékelték az üzleti helyzetüket tavaly ilyenkor, 2019. május 20. és szeptember 1. között, év elején, azaz a járvány előtti időszakban, 2020. január 1. és március 20. között, valamint a koronavírus-járvány alatt, 2020. március 20. és május 20. között. Emellett megkérdeztük azt is, hogy milyenek az üzleti helyzetükkel kapcsolatos várakozásaik a következő 3 hónapban, a következő 6 hónapban és milyen üzleti helyzetre számítanak 2021. első felében. A válaszadók

mindegyik időszakot egy 10 fokú skálán értékelték, ahol az 1-es jelentette a rossz, a 10-es pedig a jó üzleti helyzetet.

Az egyes időszakok értékelésének átlagait összehasonlítva az látható, hogy míg tavaly a vállalkozások kedvezőnek ítélték meg az üzleti helyzetüket – a 2019. május 20-tól szeptember 1-ig tartó időszak átlaga 7,58 – és közvetlenül a válság előtt is az időszak üzleti helyzetre vonatkozó átlaga 6, a válság idején az érték bezuhant és csupán 1,76 az üzleti helyzet átlagának értéke. Az üzleti helyzet értékelésének átlaga a 2020. március 20. és május 20. közötti időszakban a legalacsonyabb, és szignifikánsan alacsonyabb, mint a többi értékelt időszakban.

A következő időszakok üzleti helyzetére vonatkozó várakozások sem közelítik meg a 2019-es szintet. A következő három hónapra vonatkozó várakozások alapján a turizmusban tevékenykedő cégek üzleti helyzetének átlaga a középérték alatt marad (4,17), ami nem változik jelentősen a következő 6 hónapban (4,06), sőt 2021 első felévére sem (4,39).

3.6.1. táblázat: Üzleti helyzet alakulása és az üzleti helyzettel kapcsolatos várakozások

	2019. máj. 20.- szept. 1.	2020. jan. 1.– márc. 20.	2020. márc. 20.– máj. 20.	következő 3 hónapban (2020. szept. 1-ig)	következő 6 hónapban (2020. dec. 31-ig)	2021. első fél évében
<i>N</i>	293	298	300	300	283,0	263
Átlag	7,58	6,01	1,76	4,17	4,06	4,39
<i>Szórás</i>	2,374	2,845	1,556	2,561	2,466	2,453

Megjegyzés: Milyennek ítéli meg a cég üzleti helyzetét a következő időszakokban? (1-től 10-es skála, ahol az 1-es jelenti a rosszat, a 10-es pedig a jót)

Forrás: MKIK GVI 2020

Az elmúlt időszakokra vonatkozóan alágazatok szerint is hasonló átlagok láthatók az üzleti helyzet alakulására vonatkozóan. A 2019. május 20-tól szeptember 1-ig terjedő időszakot a tízfokú skálán mind a szállásadók (az átlag értéke 7,21), mind a vendéglátósok (az átlag értéke 7,21) és az utazásközvetítők (az átlag értéke 8,48) jóra értékelték. A 2020. március 20-tól 2020. május 20-ig tartó időszakban az üzleti helyzetre vonatkozó átlag értéke mindhárom alágazatban visszaesett, üzleti helyzetüket a legrosszabbra a szállásadók értékelték (átlag 1,42), de a vendéglátósok körében (1,88) és az utazásközvetítőknél (1,58) is rendkívül alacsony volt az időszak értékelésének átlaga.

Az üzleti helyzet alakulásával kapcsolatos várakozások tekintetében jelentős különbség van az utazásközvetítők és a szállásadók, vendéglátósok között. Míg a szállásadók és a

vendéglátóságok úgy gondolják, hogy a következő három hónapban üzleti helyzetük javulni fog (átlagosan 4 és 5 közötti szintet ér el), addig az utazásközvetítők nem számítanak jelentős javulásra, átlagosan csak 1,7-re értékelték a következő 3 hónap üzleti helyzetét. Az utazásközvetítő és -szervező cégek úgy gondolják, hogy a következő 6 hónapban sem lesz jelentős javulás az üzleti helyzetükben, a következő 6 hónapra vonatkozó átlag értéke is csupán 1,97. 2021. első félévére az utazásközvetítők átlagosan 3,3-ra prognosztizálják az üzleti helyzetüket, ami jelentősen a tavalyi illetve a válság előtti szint alatti várakozás.

3.6.2. táblázat: Üzleti helyzet alakulása és az üzleti helyzettel kapcsolatos várakozások, alágazatok szerint

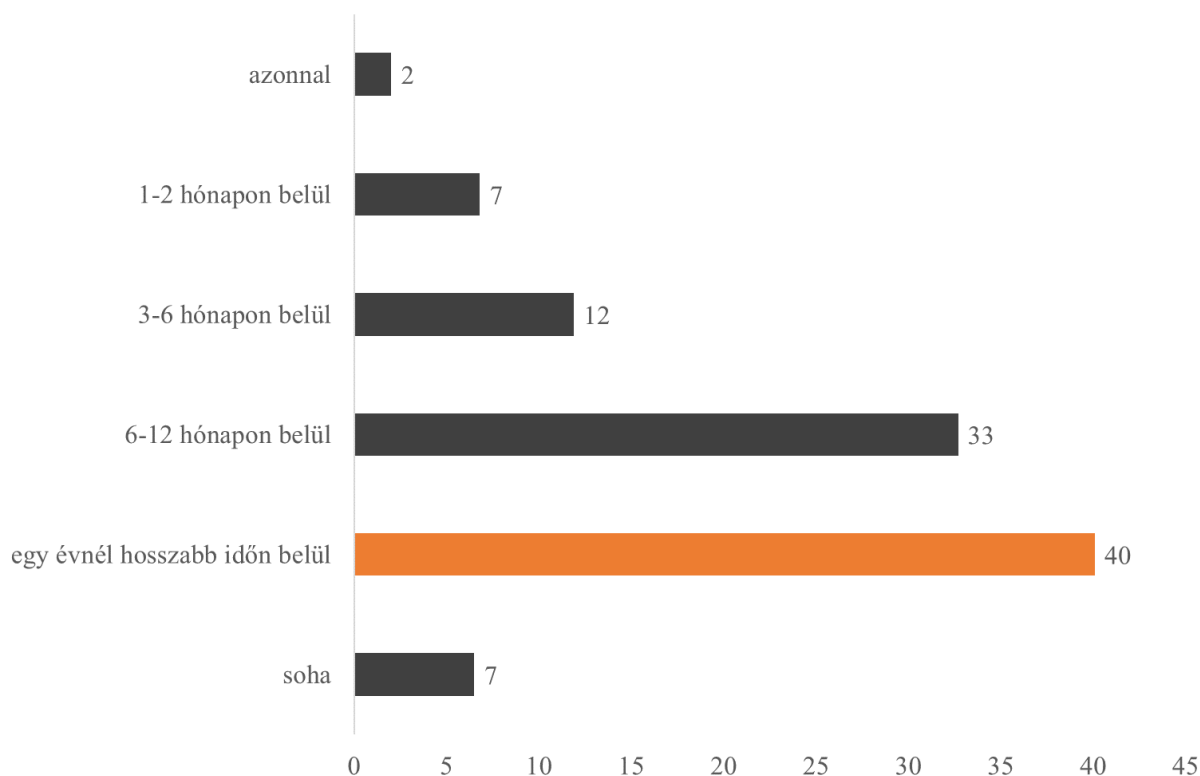
		2019. máj. 20.- szept. 1.	2020. jan. 1.- márc. 20.	2020. márc. 20.- máj. 20	következő 3 hónapban (2020. szept. 1-ig)	következő 6 hónapban (2020. dec. 31-ig)	2021. első félévében
szálláshely- szolgáltatás	<i>N</i>	127	124	125	126	122	111
	Átlag	7,21	5,44	1,42	4,67	4,32	4,23
	<i>Szórás</i>	2,477	2,8	1,087	2,523	2,3	2,33
vendéglátás	<i>N</i>	135	142	143	142	132	125
	Átlag	7,21	5,82	1,88	4,98	4,85	4,94
	<i>Szórás</i>	2,319	2,6	1,629	2,236	2,3	2,483
utazásköz- vetítés, - szervezés	<i>N</i>	73	74	74	74	69	67
	Átlag	8,48	7,23	1,58	1,7	1,97	3,3
	<i>Szórás</i>	2,375	2,7	1,216	1,131	1,3	1,851

A különböző létszámkategóriákba eső vállalatok között nincs szignifikáns eltérés az üzleti helyzetükre vonatkozóan, sem a már megtörtént helyzet értékelésében, sem a várakozásokra vonatkozóan. Szintén nincs jelentős eltérés a cégek üzleti helyzetükre vonatkozó értékelésében aszerint, hogy telephelyeik mennyire helyezkednek el vonzó turistacélpont közelében.

Az üzleti helyzet megítélése összefüggésben van a cégek talpra állással kapcsolatos várakozásaival. A megkérdezett cégek 40 százaléka arra számít, hogy a járvány lecsengése után egy évnél hosszabb időre lesz szüksége arra, hogy a válság előtti árbevétel elérje. 33 százalékuk 6-12 hónapra becsüli ezt az időt. Körülbelül ötödük véli úgy, hogy fél éven belül eléri a korábbi árbevételt, 7 százalékuk szerint azonban ez már soha nem fog megtörténni.

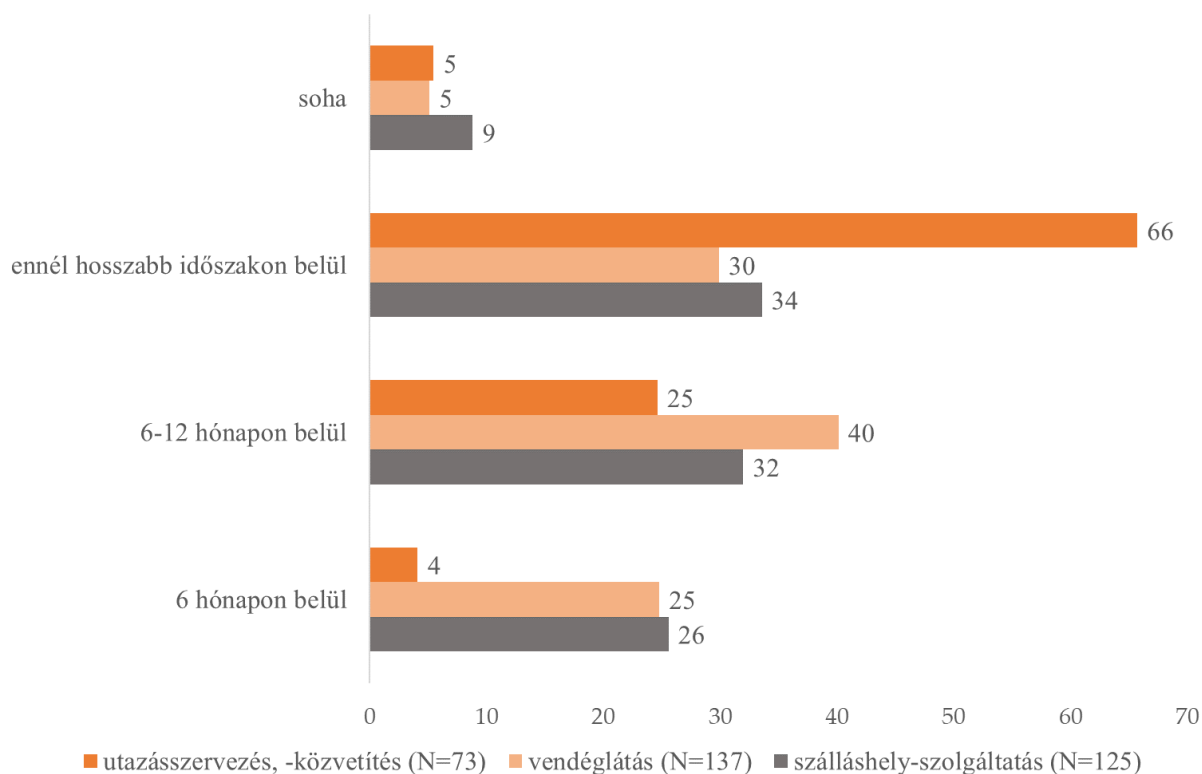
3.6.1. ábra: A cégek várakozásai arra vonatkozóan, hogy milyen időtávon belül érik el a válság előtti nettó árbevételüket, N=294

Forrás: MKIK GVI 2020

Míg a cégnagyság és a turisztikai elhelyezkedés szempontjából nem figyelhető meg statisztikailag szignifikáns eltérés a különböző típusú cégek között, a különböző alágazatokhoz tartozó cégek – ahogy az üzleti helyzettel kapcsolatos várakozásaik is eltérnek – máshogy látják a válság utáni helyreállítás ütemét. Az utazásszervezéssel és – közvetítéssel foglalkozó cégek jellemzően lassabb talpra állásra számítanak, 66 százalékuk szerint egy évnél fog tovább tartani, míg a válság előtti árbevételüket újra elérik, míg a vendéglátással foglalkozó cégeknél 30, a szálláshely-szolgáltatóknál pedig 34 százalék az ilyen cégek aránya. Az utazásszervezők között találhatóak meg a legnagyobb arányban azok a cégek is, akik úgy vélik, hogy már soha nem fogják elérni a korábbi árbevételüket. A legoptimistábbnak összességében a vendéglátással foglalkozó vállalkozások tűnnek, közel kétharmaduk szerint egy éven belül – 25 százalékuk szerint már 6 hónapon belül, 40 százalékuk szerint pedig 6 és 12 hónap közötti időtávon belül – elérik a korábbi árbevételt, míg a szálláshely-szolgáltatóknál 58, az utazásszervezőknél pedig 29 százalék az ilyen cégek aránya.

3.6.2. ábra: A cégek várakozásai arra vonatkozóan, hogy milyen időtávon belül érik el a válság előtti nettó árbevételüket alágazatok szerint

Forrás: MKIK GVI 2020

4. A turizmusban működő cégek válságkezelési stratégiái

A válság hatásainak és a cégek jövőbeni várakozásainak áttekintése után a következőekben a turizmusban működő vállalkozások válságkezelési stratégiáit tekintjük át. A fejezetben áttekintjük a válaszadók belső, cégen belül használt válságkezelő intézkedéseit valamint a rendelkezésre álló állami támogatások igénybe vételét és ezek megítélését az ágazatban.

4.1. A cégen belüli válságkezelés

A turizmus és vendéglátás területén működő cégek hosszú távú kilátásaival kapcsolatban fontos kérdés, hogy rendelkeznek-e tartalékokkal a koronavírus-járványt követő időszakban. A válaszadó cégek többsége, 58 százaléka, nem rendelkezik pénzügyi tartalékkal, ami a cégek kitettségét növeli egy esetleges következő válság esetén. A tartalékkal nem rendelkező cégek aránya különösen magas, 71 százalék a vendéglátás alágazatban és a szálláshely-szolgáltatók esetében (62 százalék), míg az utazásközvetítő és -szervező cégek többségére jellemző, hogy van tartaléka (35 százalékuk jelezte azt, hogy nem rendelkezik pénzügyi tartalékkal).

A cégek nagyságát tekintve a kisebb vállalkozásokra jellemzőbb, hogy nincs tartalékuk: a 10 fő alatti cégek 62 százaléka, a 10-19 fő közöttiek 60 százaléka, a 20-49 fő közöttiek 44 százaléka, míg az 50 főnél többet foglalkoztató válaszadóknak körülbelül harmada jelezte azt, hogy nincs pénzügyi tartaléka.

A turisztikailag kevésbé vonzó helyszíneken működő cégekre szintén jellemzőbb, hogy nem rendelkeznek pénzügyi tartalékkal: azon cégek, amelyek közelében egyáltalán nincs turisztikailag jelentős helyszín, 72 százaléka jelezte azt, hogy nem rendelkezik tartalékkal, míg a legvonzóbb elhelyezkedésű cégek esetében ez az arány 44 százalék.

Azon válaszadók (a mintába került cégek közül 116), akik rendelkeznek pénzügyi tartalékkal, átlagosan 4,5 hónapra elegendő, fizetőképességet és a cég működését biztosító forrással rendelkeznek. Ez az átlag a tartalékkal rendelkező szálláshely-szolgáltatók esetében 3,9 hónap, a vendéglátással foglalkozó cégek esetében 3,8 hónap, míg az utazásközvetítő- és szervező cégek esetében 5,7 hónap. A tartalékkal rendelkező cégek között a cégméret és az elhelyezkedés között nincs szignifikáns eltérés abban, hogy hány hónapra elegendő tartalékkal rendelkeznek.

A turizmusban működő cégeket kérdeztük arról is, hogy a járvány alatt milyen cégen belüli válságkezelési stratégiákat alkalmaztak, illetve milyen válságkezelési eszközök jövőbeni bevetését tervezik. Jól látható, hogy a válság alatt a válaszadó cégek elsősorban a gyors, rövidtávú eszközökhöz folyamodtak, amelyek elsősorban a kiadások csökkentését fedték le. A válaszadók 80 százaléka csökkentette a cége működéséhez köthető egyéb kiadásokat, több mint kétharmaduk (71 százaléka) pedig a foglalkoztatás kiadásait vágta vissza. Emellett 64 százaléka a vezetői béreket is csökkentette. Szintén kiadáscsökkentő eszközként jellemző volt a tervezett beruházások elhalasztása is, a cégek 62 százaléka alkalmazta ezt. A kiadások csökkentése mellett a válaszadó cégek 64 százaléka jelezte, hogy kormányzati kedvezményeket vett igénybe a válság hatására.

A cégek több mint harmada csökkentette a rövid távú tartozásait (41 százalék), vetett be olyan eszközöket, amelyek a rövid távú finanszírozás biztonságának javítását célozták (36 százalék) vagy döntött a szolgáltatásai leépítése mellett (36 százalék). A válaszadó cégek körülbelül harmada vesz részt iparági együttműködésekben (32 százalék) a válság közös kezelése érdekében. Hasonló arányuk igyekezett a követelésállományát csökkenteni, illetve döntött amellet, hogy új értékesítési módszert vet be (pl. kiszállításra áll át) annak érdekében, hogy javítsa a helyzetét. Annak ellenére, hogy a foglalkoztatási kiadásokat a cégek jelentős része

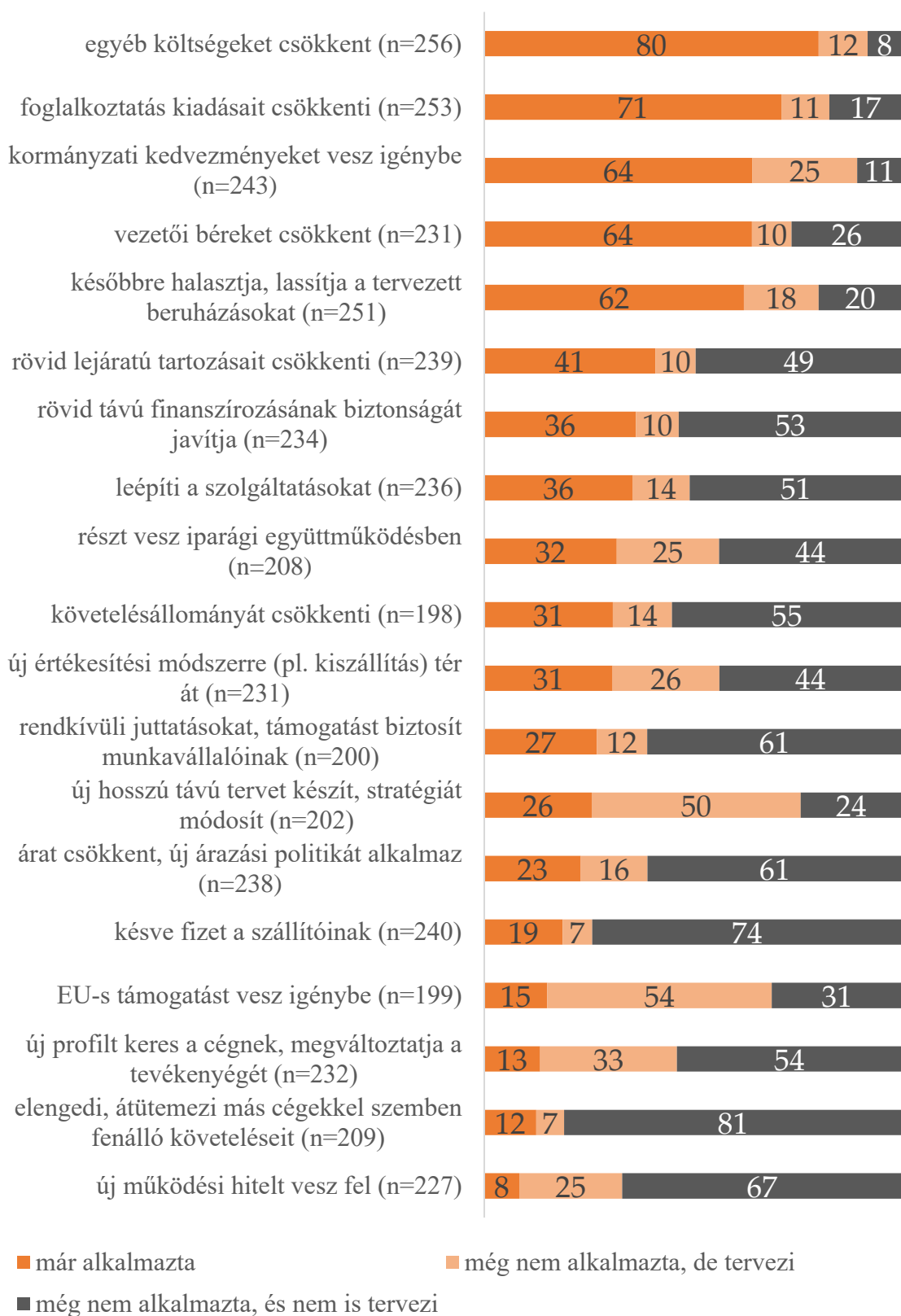
igyekezett csökkenteni, a válaszadók 27 százaléka jelezte, hogy a válság idején rendkívüli juttatásokat vagy egyéb támogatásokat biztosított a munkavállalói számára.

A cégek kevesebb, mint ötöde fizetett késve a szállítóinak (19 százalék), vett igénybe európai uniós támogatást (15 százalék) valamint keresett teljesen más profilt a cégének (12 százalék). A hitelfelvétel a válság ezen szakaszában szintén nem volt jellemző eszköz a turizmus ágazatban, mindössze a cégek 8 százaléka jelezte, hogy ilyet igénybe vett volna.

A jövőre vonatkozó tervek esetében jól látható, hogy a válaszadó cégek fontosnak tartják azt, hogy felkészüljenek egy következő esetleges válságra: a cégek fele jelezte, hogy új hosszú távú tervet készít, stratégiát módosít, 33 százalékuk tervezi a profilváltást, a cég tevékenységének esetleges megváltoztatását, 26 százalékuk gondolkozik új értékesítési módszer bevezetésén, illetve negyedük tervezi, hogy a jövőben részt fog venni az iparági együttműködésekben.

Szintén jelentős azon cégek aránya, amelyek állami illetve EU-s támogatást szeretnének igénybe venni. A cégek 54 százaléka jelezte, hogy még nem vett igénybe EU-s támogatást, de ha lehetősége lenne rá, tervezné ezt, 25 százalékuk tervezi a kormányzati kedvezmények igénybe vételét, illetve – vélhetően a kedvező hitelkonstrukciókat kihasználva – 25 százalékuk tervezi azt, hogy a jövőben működési hitelt vesz fel.

4.1.2. ábra: A cégen belül alkalmazott és alkalmazni tervezett válságkezelési eszközök, százalék

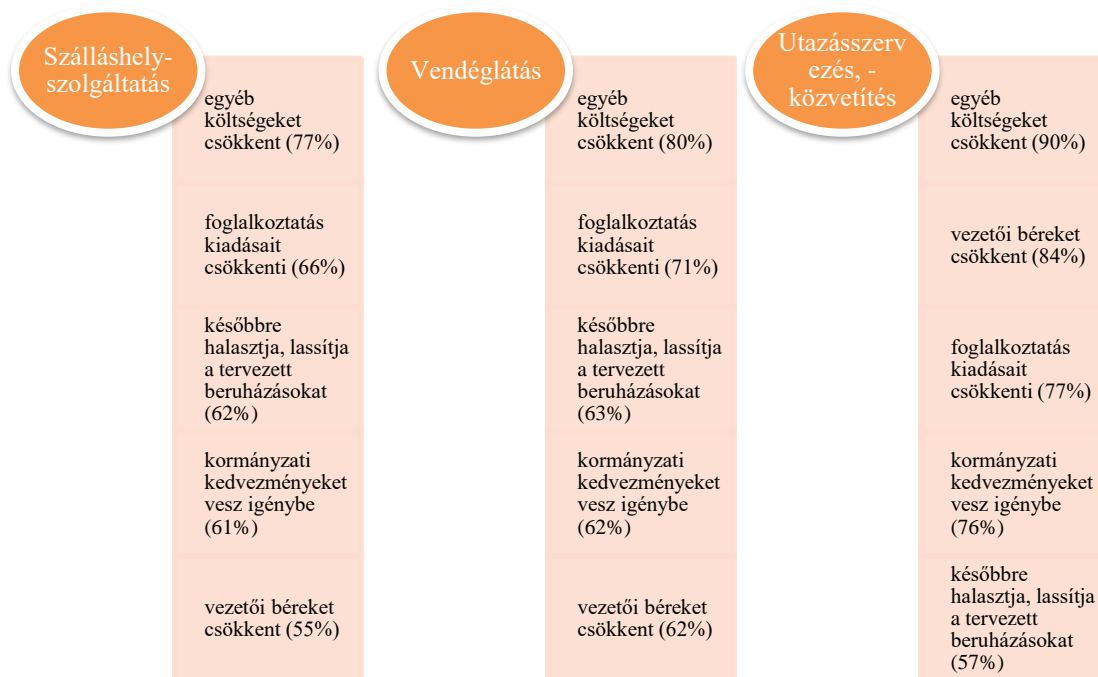
Forrás: MKIK GVI 2020

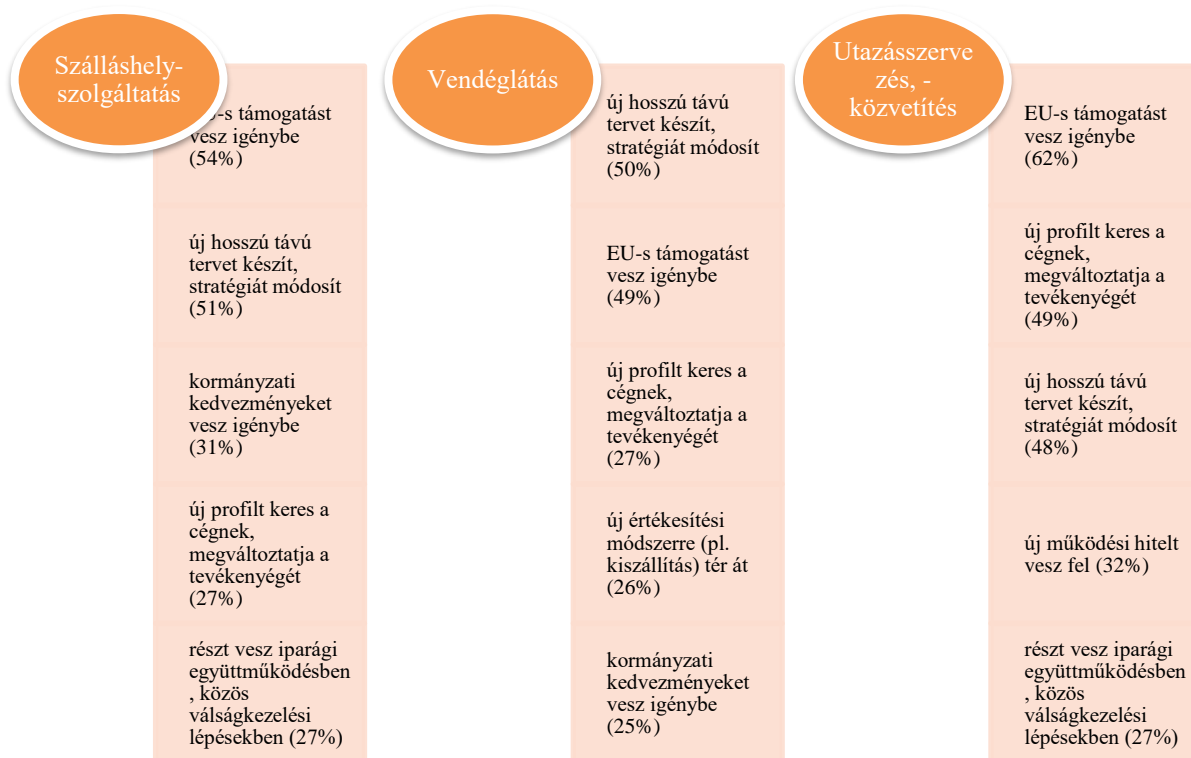
A cégek egyes típusai között nem figyelhetőek meg jelentős különbségek az alkalmazott válságkezelési eszközök terén. Alágazatonként vizsgálva ugyanakkor ebben az esetben is megfigyelhető, hogy az utazásszervezéssel és -közvetítéssel foglalkozó vállalkozások tapasztalatai némileg eltérnek a szálláshely-szolgáltatók és a vendéglátással foglalkozó cégektől. Az utazásszervezéssel foglalkozó cégek esetében egyrészt megfigyelhető, hogy a másik két alágazathoz viszonyítva is kiemelten támaszkodtak a kiadáscsökkentésre: az ilyen eszközöket a cégek igen magas aránya alkalmazta, míg az egyéb belső válságkezelő intézkedéseket jóval kisebb arányban lépték meg, mint a két másik alágazatban. Az utazásszervezők emellett jóval nagyobb arányban csökkentették a vezetői béreket, ami ezen cégek esetében megelőzte a foglalkoztatási kiadások csökkentésének alkalmazását is.

A jövőben használni kívánt eszközök közül mindhárom alágazatban az első helyeken szerepel az EU-s támogatások igénybevétele, amit legmagasabb arányban az utazásszervezők alkalmaznának. Mindhárom alágazatban körülbelül a cégek fele jelezte, hogy új hosszú távú stratégiát dolgozna ki, ugyanakkor az utazásszervezésben működő vállalkozások fele a cég profilváltásán is gondolkodik (a másik két alágazatban a cégek harmada tervezi ezt). Az utazásszervezőknél emellett megjelenik a működési hitel felvételének igénye is, a cégek 32 százaléka tervez ilyet, míg a másik két alágazatban a hitelfelvétel nem tartozik a legnépszerűbb tervezett eszközök közé, mind a szálláshely-szolgáltatóknál, mind a vendéglátóknál a cégek körülbelül negyede tervez ilyet.

4.1.3. ábra: Az egyes alágazatokban leggyakrabban alkalmazott válságkezelési eszközök, százalék

4.1.4. ábra: Az egyes alágazatokban leggyakrabban alkalmazni tervezett válságkezelési eszközök, százalék

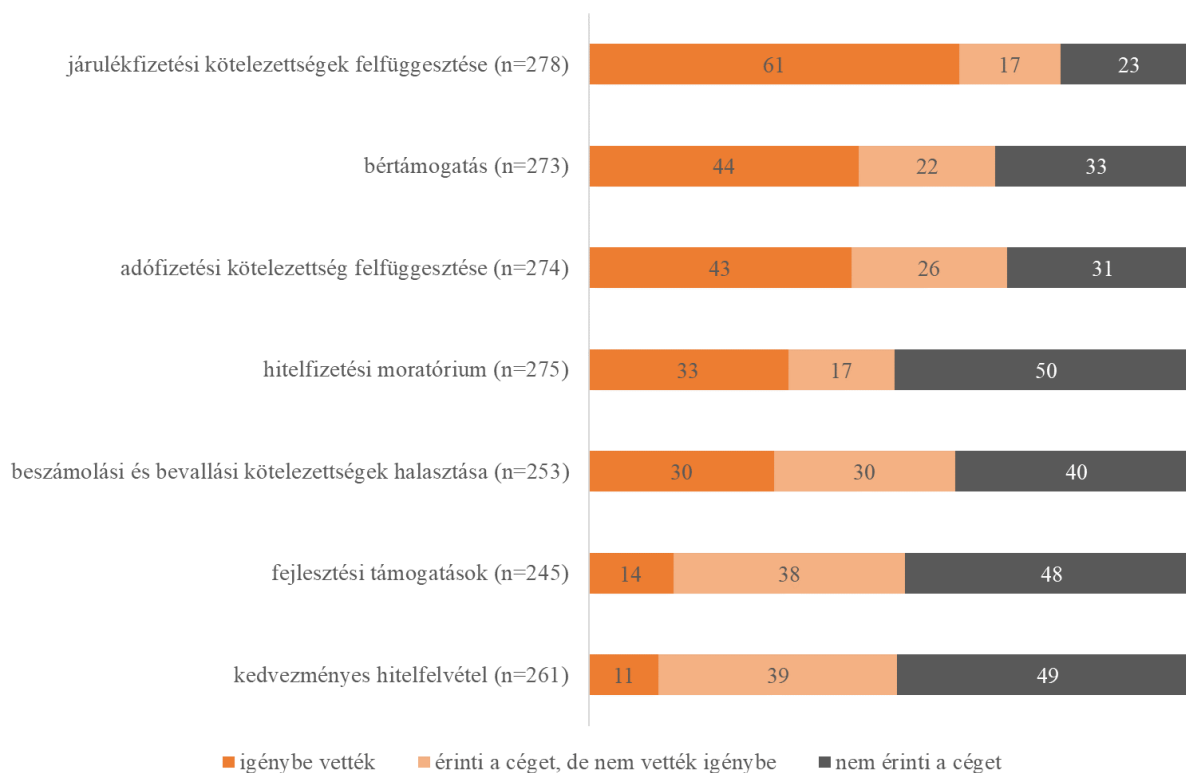

Forrás: MKIK GVI 2020

4.2. Az állami intézkedések igénybevétele és megítélése

A belső válságkezelési eszközök vizsgálata után a következőekben az állami intézkedések igénybe vételét és megítélését vizsgáljuk. A válaszadó cégek többsége igénybe vette a koronavírus-járvány hatásainak enyhítését célzó valamelyik állami intézkedést. A legtöbb cég a járulékfizetési kötelezettség felfüggesztését használta ki, 61 százalékuk vette igénybe ezt a támogatást. A bértámogatást a megkérdezett cégek 44 százaléka vette igénybe, 22 százalékuk úgy döntött, nem pályázik ilyen támogatásra, míg körülbelül harmaduk azt jelezte, hogy ez a támogatási forma nem elérhető a cég számára. Az adófizetési kötelezettség felfüggesztésével a vállalkozások 42 százaléka élt. A hitelfizetési moratórium lehetősége a cégek felét érintette, a válaszadók 33 százaléka pedig élt is ezzel a lehetőséggel. Szintén a válaszadók körülbelül harmada halasztotta a beszámolóját. Fejlesztési támogatásra a turizmusban működő cégek kevesebb, mint 15 százaléka pályázott, míg kedvezményes hitelt a kérdezésig 11 százalékuk igényelt (azonban ahogy az előzőekben láthattuk, 25 százalékuk a jövőben tervezi a hitelfelvételt).

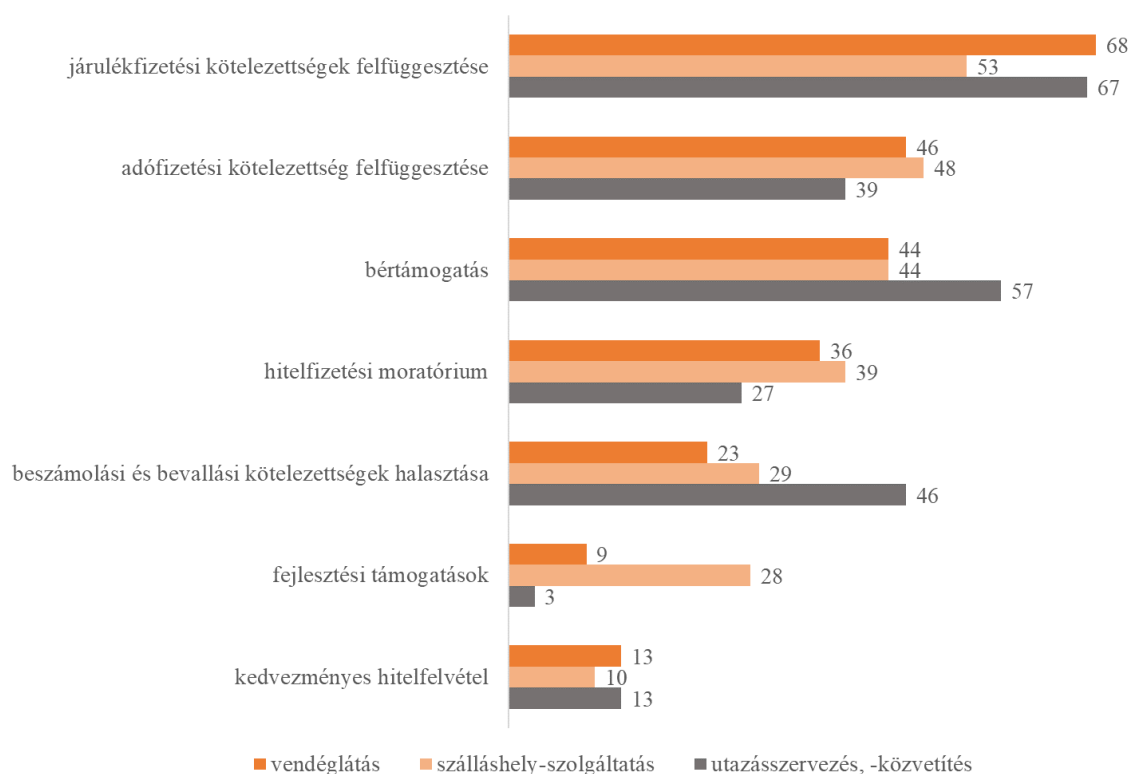
4.2.1. ábra: Az egyes állami támogatások igénybevétele a turizmusban működő cégeknél, százalék

Forrás: MKIK GVI 2020

Egyes támogatási formák esetében különbség figyelhető meg a turizmushoz tartozó alágazatok között. A leggyakrabban igénybe vett támogatási forma mindhárom alágazat esetében a járulékfizetési kötelezettség felfüggesztésének kihasználása volt, ezt azonban a szálláshely-szolgáltatással foglalkozó cégek kisebb része vette igénybe (53 százalékuk), mint a vendéglátással (68 százalék) és az utazásközvetítéssel (67 százalék) foglalkozó cégek. Az adófizetési kötelezettség felfüggesztését valamint a hitelfizetési moratóriumot a szálláshely-szolgáltatók és a vendéglátók hasonló arányban, az utazásközvetítők pedig alacsonyabb arányban vették igénybe. Ezzel szemben a bértámogatás legnagyobb arányban az utazásszervezéssel és -közvetítéssel foglalkozó válaszadókat érintette, emellett pedig a beszámolási kötelezettség halasztását is ők használták ki a legnagyobb arányban. A fejlesztési támogatásokat elsősorban a szálláshely-szolgáltatók vették igénybe a megkérdezett cégek között.

4.2.2. ábra: Az egyes állami intézkedések igénybevétele alágazatonként, százalék

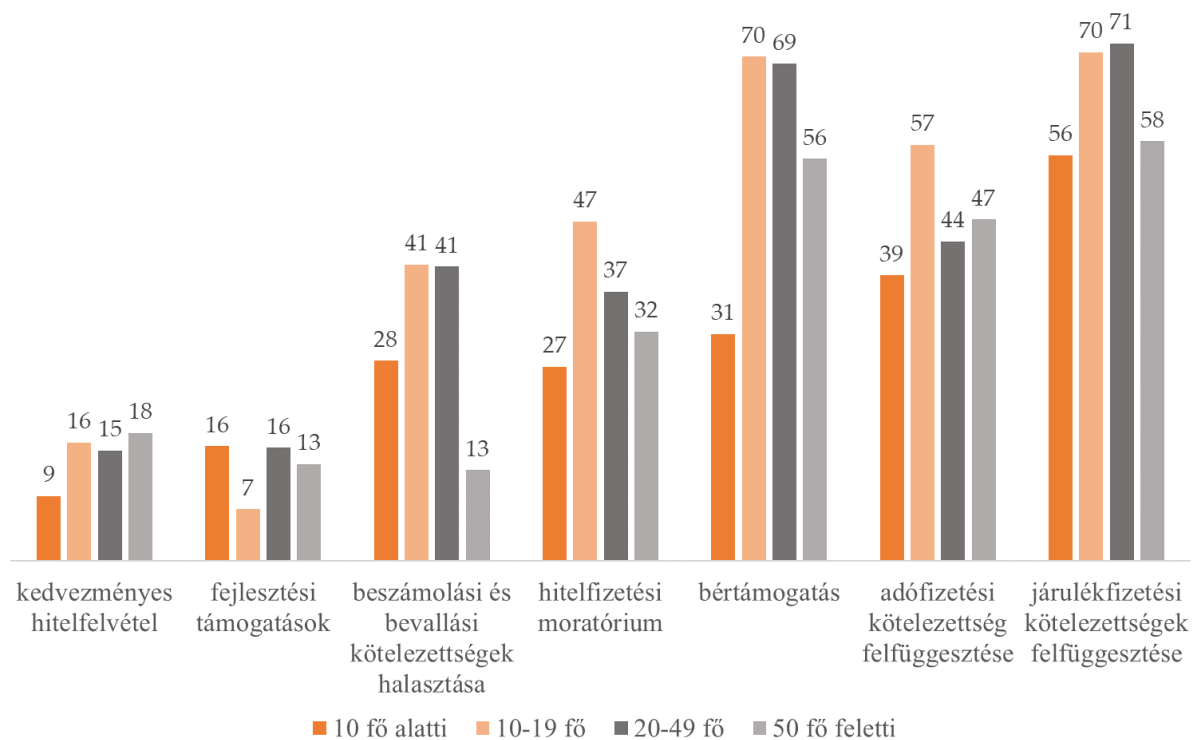

Forrás: MKIK GVI 2020

Létszámkategóriánként vizsgálva látható, hogy az egyes támogatási formákat a 10 fő alatti cégek jellemzően a nagyobb vállalkozásoknál alacsonyabb arányba vették igénybe. Ez alól kivételt képez a beszámolási és bevallási kötelezettségek halasztása, amivel a legkisebb arányban az 50 főnél több munkavállalót foglalkoztató válaszadók éltek, valamint a fejlesztési

támogatások, amelyeket a legkisebb mikrocégek a 20-49 fős kisvállalkozásokhoz hasonló arányba vettek igénybe. A bértámogatást, a beszámolás halasztását illetve a járulékfizetési kötelezettség halasztását a 10-19 fő közötti és a 20-49 fő közötti cégek vették igénybe a legmagasabb arányban. Az előbbi létszámkategóriához tartozó cégek a hitelfizetési moratóriummal és az adófizetés halasztásával is az átlagnál magasabb arányban éltek.

4.2.3. ábra: Az állami intézkedések igénybevétele létszámkategóriánként, százalék, $235 \leq N \leq 265$

Forrás: MKIK GVI 2020

A turizmus ágazat számára nyújtott közvetett támogatást, a belföldi turizmus élénkítését célozta a SZÉP-kártya szabályainak átmeneti módosítása. Így kérdőívünkben vizsgáltuk azt is, hogy a válaszadó cégek elfogadják-e SZÉP-kártyát illetve a módosítások hatására tervezik-e a pihenőkártya elfogadását. Utóbbi indikátora lehet annak, hogy a megkérdezett cégek várnak-e forgalomnövekedést az intézkedéstől.

A válaszadók 56 százaléka már a járványt megelőzően is elfogadta a SZÉP-kártyát. Az új SZÉP-kártya elfogadók, azaz azok aránya, akik a korlátozó intézkedések utántól fogadják el a pihenőkártyát mindössze 2 százalék, a válaszadóknak pedig 10 százaléka tervezi, hogy a

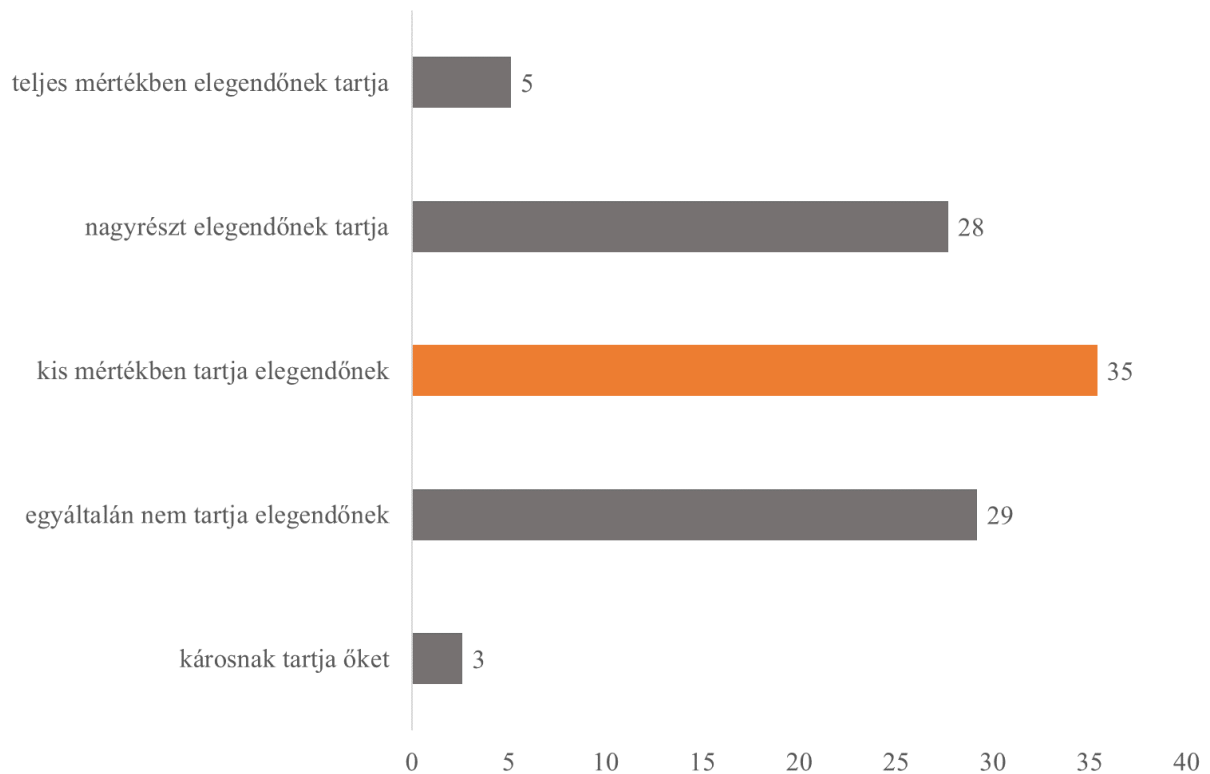
jövőben el fogják fogadni a kártyát. A cégek 31 százaléka ugyanakkor nem alkalmazza, és nem is tervezi, hogy bevezeti a SZÉP-kártyás fizetést a vállalkozásánál.

A válaszadók között a 10 fő alatti cégek között a legalacsonyabb a SZÉP-kártya elfogadók aránya (47 százalék, míg a többi létszámkategóriában 70 százalék feletti. Közöttük a legmagasabb az új elfogadóhelyek aránya (4 százalék), azonban azoké is, akik a jövőben sem tervezik a SZÉP-kártyás fizetés bevezetését (40 százalék, míg a többi létszámkategóriában 20 százalék körül alakul az ilyen cégek aránya).

Az egyes alágazatok közül a szálláshely-szolgáltatók körében a legmagasabb az elfogadók aránya, az új elfogadóhelyekkel (3 százalék) együtt 80 százalék, míg a vendéglátásban 68 százalék (1 százalékuk új elfogadóhely).

Az állami intézkedések megítélését vizsgálva az látható, hogy a turizmusban működő cégek összességében inkább elégedetlenek a koronavírus-járvány hatásainak mérséklésére irányuló lépésekkel. A válaszadók kevesebb, mint 3 százaléka jelezte azt, hogy kifejezetten károsnak tartaná az intézkedéseket, 29 százalékuk azonban egyáltalán nem tartja őket elegendőnek, 35 százalékuk pedig csak kis mértékben tartja őket elegendőnek az elérhető támogatásokat. A cégeknek körülbelül harmada jelezte, hogy teljes mértékben vagy nagyrészt elégedett az intézkedésekkel.

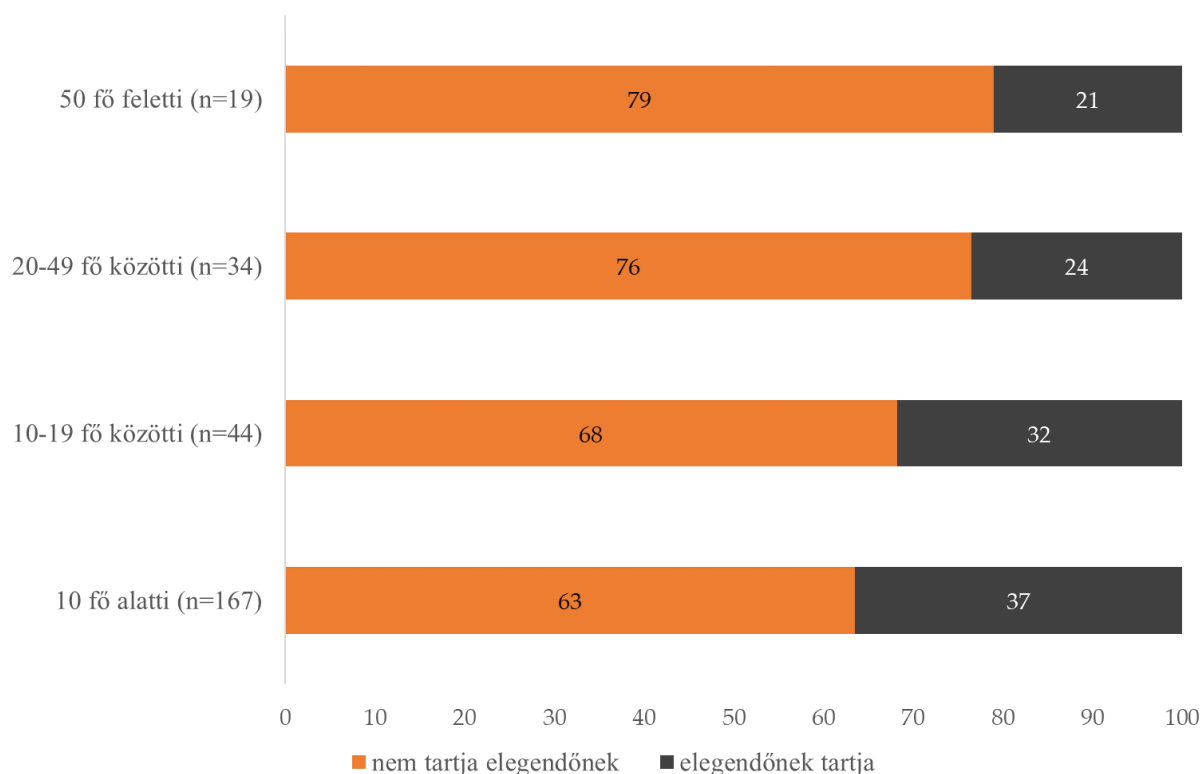
4.2.4. ábra: Az állami intézkedések megítélése a turizmusban működő cégek körében, százalék, N=274

Forrás: MKIK GVI 2020

Az intézkedésekkel elégedetlenek aránya a közepes és nagyobb cégek körében a legmagasabb: az 50 fő feletti cégek 79, a 20-49 fő közöttieknek 76 százaléka jelezte azt, hogy az intézkedéseket kis mértékben vagy egyáltalán nem tartja elegendőnek vagy kifejezetten károsnak tartja. Ugyanakkor azt, hogy kifejezetten károsnak tartják az intézkedéseket csak 10 fő alatti cégek jelezték, 7 válaszadó adott ilyen választ.

4.2.5. ábra: Az állami intézkedések megítélése létszámkategóriánként, százalék

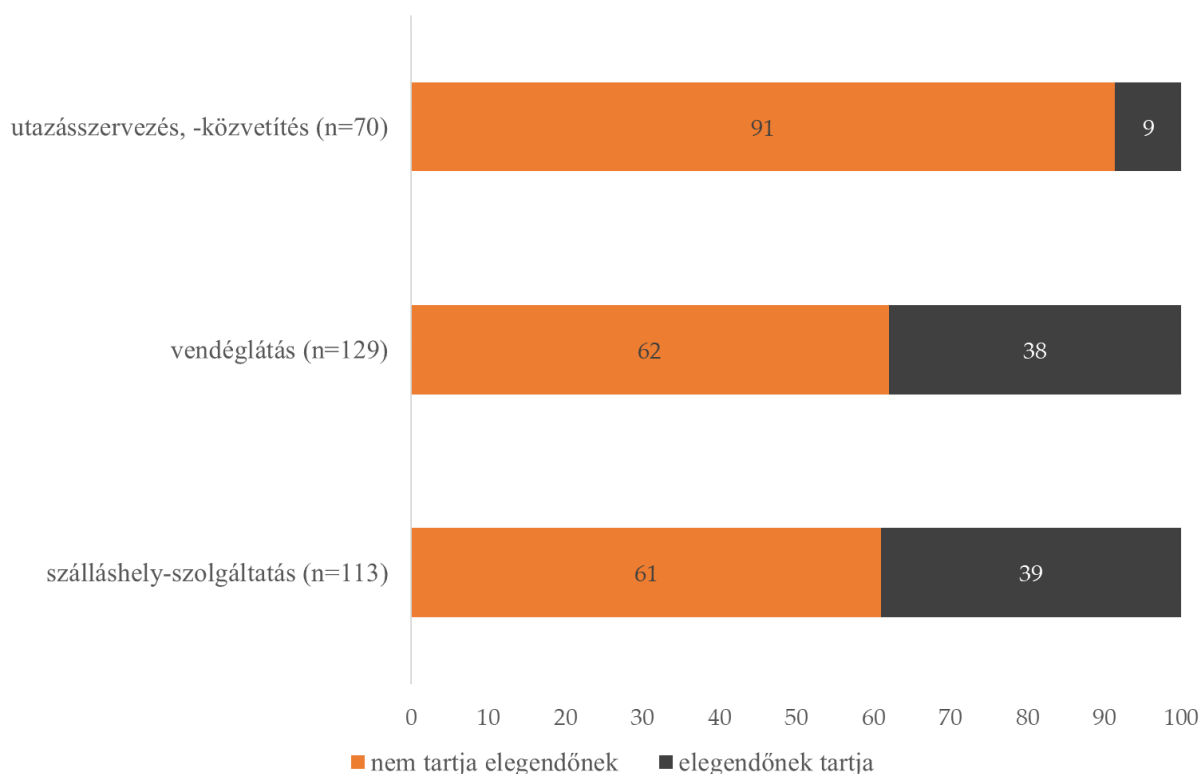
Forrás: MKIK GVI 2020

Megjegyzés: A „nem tartja elegendőnek” kategória a „károsnak tartja”, „kis mértékben tartja elegendőnek” és az „egyáltalán nem tartja elegendőnek” válaszokat tartalmazza. Az 50 fő feletti cégek esetében az esetszám alacsony.

A szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás alágazatokban hasonlóan alakul azok aránya, akik nem tartják elegendőnek a járvány hatásainak enyhítésére hozott állami intézkedéseket, az utazásszervezéssel és -közvetítéssel foglalkozó cégek körében ugyanakkor kiemelkedően magas, 91 százalék az elégedetlenek aránya. Az alágazathoz tartozó válaszadók fele jelezte, kifejezetten azt, hogy egyáltalán nem tartja elegendőnek az állami intézkedéseket, míg ez az arány a vendéglátáshoz tartozó cégek esetében 26 százalék, míg a szálláshely-szolgáltatást nyújtók körében 19 százalék.

4.2.6. ábra: Az állami intézkedések megítélése alágazatonként, százalék

Forrás: MKIK GVI 2020

4.3. Az állami intézkedésekkel kapcsolatos további igények

A válaszadó cégeket kérdőívünk végén arra kértük, hogy fogalmazzák meg milyen további állami intézkedéseket tartanának indokoltnak a saját szektorukban. A cégek jelentős része, körülbelül fele, részletes szöveges válaszban fejtette ki a javaslatait, melyek közül a leggyakoribb a bértámogatás meghosszabbítására illetve valamilyen módon történő kiterjesztésére, és az elérhető adó- és járulékkedvezmények meghosszabbítására – a legtöbb esetben év végéig tartanak indokoltnak – vonatkozott. A cégek jelentős része említette a további pályázati lehetőségek illetve közvetlen támogatási formák bevezetésének szükségességét, emellett pedig többen általában adó- és járulékcsoökkentést javasolnak a szektorban. Több válaszadó emelte ki a hitelfelvétel könnyítését és kiterjesztését, melynek kapcsán többen jelezték, hogy a legkisebb 10 fő alatti cégek nem jutnak kedvezményes hitelhez illetve gyakran a pályázati lehetőségekből is kimaradnak. A válaszadók egy része, elsősorban a vendéglátással foglalkozók között, felvetette az áfacsökkentés szükségességét is (elsősorban a kiszállításra vonatkozóan). A válaszadók által megfogalmazott egyéb javaslatokat a 4.3. táblázat foglalja össze.

4.3. táblázat: A válaszadók által indokoltnak tartott további intézkedések, N=165

	Említések száma
adó- és járulékkedvezmények kiterjesztése, meghosszabbítása	54
bértámogatás meghosszabbítása, kiterjesztése	53
pályázati lehetőség, közvetlen támogatási formák, fejlesztési támogatások	27
adó- és járulékcsoökkentés	24
hitelfelvétel könnyítése, kiterjesztése, kedvezményes kamatozású állami hitelek	15
áfacsökkentés (kiszállításra, munkahelyi étkeztetésre, utazásszervezésre)	12
adminisztráció, adminisztratív terhek csökkentése	8
egyértelműbb kommunikáció, nagyobb átláthatóság (határok nyitvatartásáról, járványhelyzetről, jogszabályokról, kedvezményes lehetőségekről)	8
budapesti és pest megyei vállalkozások támogatása	6
lemondott utazások visszatérítésének állami átvállalása, támogatása	5
keresletnövelés pl. állampolgároknak adott utalványokkal	5
bérleti díjak, rezsidíjak csökkentése, támogatása	4
KATA elengedés kiterjesztése	4
hitelmoratórium meghosszabbítása	2
rendezvények engedélyezése	2

Forrás: MKIK GVI 2020

Megjegyzés: A táblázat a szöveges válaszok fenti kategóriákba sorolását, kódolását, az egyes kategóriák előfordulásának számát jeleníti meg. Egy szöveges válasz több javaslatot is tartalmazhatott, így több kategóriában is megjelenhetett. A táblázatban azokat a javaslatokat tüntettük fel, amelyeket legalább két válaszadó említett.